

Nieuwsbrief 2019

Beste leden en sympathisanten,

Misschien is het U meteen opgevallen dat deze nieuwsbrief wat zwaarder is uitgevallen dan zijn voorgangers. Voor onze vereniging was 2018 dan ook een druk jaar. Naast de vaste activiteiten kregen we allerhande bezoek in het museum, er werd gereisd (gepelgrimeerd?) en het archief kreeg een interessante boost. Het borstbeeld voor het museum kreeg een behoorlijkere plaats en het kleutertheater vierde zijn *zevenhonderdste* opvoering. Daarover en over nog veel meer krijgt U hierbij ons verslag. Verder leest u alles wat er voor 2019 op het programma staat, naast de vaste activiteiten zoals zangavond, De Clercqherdenking, midzomerfeest, boekenmarkt, kleutertoneel en schoolbezoeken. Te veel om op te noemen.

Het nimmer aflatende speurwerk van onze kroniekschrijver naar biografische gegevens (o.a. betreffende W.O. I) over René De Clercq leverde ook dit jaar het volle pond. Onze columnist-essayist van dienst liet zich weer eens niet onbetuigd.

Belangrijk is dat enkele meest verdienstelijke medewerkers van het eerste uur, ondertussen senioren, het wat kalmer aan moeten gaan doen. Daarom laten we ook hier onze oproep tot medewerking weer horen. Een figuur als René De Clercq mag niet in de vergetelheid verdwijnen.

Met genoeg sturen wij onze nieuwsbrief - voortaan in kleur! - en houden we U op de hoogte van alles wat we rond René De Clercq ontdekken en verwezenlijken. Alle medewerkers zijn vrijwilligers die pro deo aan de slag gaan. Jullie, onze trouwe supporters op wie we blijven steunen, belonen onze inzet. Daarvoor onze oprechte en hartelijke dank!

**Lid word je vanaf 10 euro
erelid vanaf 15 euro en beschermend lid vanaf 25 euro**

BE49.4635.1470.1171 – KREDBEBB

René De Clercqgenootschap Deerlijk

ACTIVITEITENKALENDER 2019

Donderdag 31 januari: Gedichtendag

In de scholen, bibliotheek, gemeentediensten en enkele winkels worden gratis posters met het gedicht "In het grote bed" van René De Clercq verspreid.

Nog in het kader van de gedichtenweek:

Zondag 20 januari om 10 uur, Zaal OC Molenheem te Heule - genaamd: Toast Literair. Heropvoeringen voorleesurtje De Vlasgaard, een landelijk tafereel in verzen van René De Clercq bewerkt door Jan Dhaluin.

Donderdag 31 januari om 19 uur een verteluurtje in de Deerlijkse bibliotheek. Drie kleine speelse sterrenbeelden van Leen Lefebvre, Heer Halewijn vertaald uit het Frans door Stijn Streuvels en Halewijns Straf van René De Clercq.

Vrijdag 22 februari: 27ste Vlaamse Zangavond om 20 uur in O.C. d'leffe

Onder leiding van Egied Vandommele zingen wij samen mooie Vlaamse liederen. De samenzang wordt begeleid door een gelegenheidsorkest en ondersteund door twee koren. Toegang + zangboekje + drankje: 5 €. Iedereen welkom. Breng vrienden en familie mee!

Dinsdag 19 maart: 16de Nacht van de Geschiedenis om 20 uur in O.C. d'leffe

Digitale projectie van oude filmpjes op groot scherm over het reilen en zeilen van de gemeente. Organisatie: Davidsfonds i.s.m. de Heemkring Dorp en Toren en het René De Clercq-genootschap.

Op zondag 28 april trekt Erfgoeddag de ambachtelijke kaart met als thema:

"Hoe maakt u het?"

In dit jaarlijks terugkerend toonmoment van de erfgoedsector staan in de komende editie onder meer oude beroepen centraal en de manier waarop ambachtslieden blijvend aandacht hebben voor erfgoed en hoe zij hun vak koesteren en doorgeven.

Deerlijk in de tijd van toen met demonstraties van houtdraaien, klompenmaken, koorddraaien, handweven, smeden, glas-in-loodramen, houtsculpturen, spinnen, keramiek, ... vinden plaats, van 10 uur tot 18 uur, op de hoeve van Luk Dejager, Heestertstraat 71, Sint-Lodewijk Deerlijk.

Organisatie: Heemkring Dorp en Toren, René De Clercqgenootschap en Werkgroep Erfgoed.

Van zondag 28 april tot zondag 27 oktober is het museum elke zondag gratis open

Niet alleen **elke zondag van 14.30 uur tot 18.00 uur**, maar ook elke dag kunt u, na afspraak, het museum bezoeken. U beleeft met een gids-verteller een hele brok boeiende geschiedenis. In dat huis, gebouwd in 1790, gaat u 100 jaar en meer terug in de tijd. Naar een tijd zonder elektriciteit of modern comfort. U gelooft uw eigen ogen niet of denkt vol nostalgie aan uw prille kinderjaren.

Woensdag 12 juni: René De Clercqherdenking om 19 uur aan zijn graf

Elk jaar, op De Clercqs sterfdag van 12 juni (1932) organiseert IC Dien, i.s.m. het René De Clercqgenootschap, een plechtigheid aan Renés graf. Hendrik Defoort, collectiebeheerder (universiteitsbibliothecaris) van UGent, houdt de gelegenheidstoespraak gevolgd door voordracht, samenzang en bloemenhulde.

Zondag 23 juni: Midzomermarkt

Een jaarlijks terugkerend volksfeest in het centrum van Deerlijk. Het museum wordt opnieuw wat het was bij de geboorte van René De Clercq: estaminet Het Damberd. In het unieke kader van de herberg, gebouwd in 1790, kan je proeven van onze zelfgebakken taart, streekbier van het vat, accordeonmuziek, straatmuzikanten, muziek en zang op 75 toeren.

Van 30 juni tot 20 oktober: elke zondagnamiddag boekenmarkt in het museum

U kunt er voor een prikje zeldzame mooie boeken, strips, lp's, video's, ... kopen.

Van 18 augustus tot 22 september: Kunstzomer Leiestreek

Elk jaar stellen beloftevolle kunstenaars hun werk gratis tentoon.

Keramiste Chris Missiaen uit Nieuwpoort stelt tentoon in het René De Clercqmuseum. Haar werken zijn te bezichtigen van 18 augustus tot 22 september, elke zondagnamiddag tijdens de openingsuren van het museum (14.30u – 18.00u).

8 september: Open Monumentendag tussen 10.00 uur en 18.00 uur

Onze activiteiten voor kinderen

11 juli: Vlaanderen Feest

In samenwerking met het elf julicomité en de Deerlijkse speelpleinwerking voor kinderen van het 3de en 4de leerjaar een Guldensporenspeel en duiding over de Vlaamse Feestdag.

In oktober: vertelwandeling voor de vierde leerjaren

We behandelen de plaatselijke geschiedenis: kerk en retabel, Deerlijks drie Groten, standbeelden, René De Clercqmuseum, merkwaardige gebouwen...

In november: verteltheater voor de derde kleuterklasjes

Bijna elke schooldag in november spelen wij in het museum voor de derde kleuterklasjes het verteltheater "Hoe leefden onze (over)grootouders?"

Dit doen we voor alle scholen uit de regio en met succes. Ieder jaar komen meer dan 30 kleuterklassen kijken en luisteren naar de vertellingen van opa, oma, tante en nonkel.

Graag uw aandacht voor de door een Europese wet opgelegde privacyverklaring

Uw privacy is voor ons zeer belangrijk. De privacyverklaring vindt u bijgevoegd bij deze Nieuwsbrief en vindt u ook op onze website. Als u in de toekomst geen Nieuwsbrief meer wenst te ontvangen of niet meer wenst op de hoogte te worden gebracht van onze activiteiten dan graag per brief of mail melden aan het secretariaat.

Voor alle inlichtingen, vragen, reserveringen, aankopen, betalingen, ...

René De Clerqgenootschap

Secretariaat: Jan Dhaluin

Vichtesteenweg 15, 8540 DEERLIJK

Telefoon: 056/72.86.70

BE49.4635.1470.1171 - KREDBEBB

e-mailadres: dhaluin.dekeyser@telenet.be

website: www.renedeclercq.be

*René De Clercq musicceert ten huize Pieck.
Zijn vriendin Ria Vervoort, groot tante van Gert Verhulst, speelt piano.*

27ste VLAAMSE ZANGAVOND

SAMENZANG

KOORZANGEN

SOLO

***Vrijdag 22 februari 2019 om 20 uur
O.C. d'lefte, Hoogstraat 122, Deerlijk***

toegang + zangboekje + drankje: 5 euro

organisatie: René De Clercqgenootschap Deerlijk

Digitalisatoren in het museum

Deerlijkse collecties vanaf nu ook online

Met het project 'Digitalisatoren 2.0' van erfgoed zuidwest trok een team van vijf jobstudenten met een achtergrond in een erfgoedrichting of fotografie deze zomer door de regio om diverse collecties te registreren. Ook in onze gemeente namen zij erfgoed op in hun beeld-databank, met name de huisraad en boeken in het René De Clercqmuseum en de burgemeesterportretten in het gemeentehuis.

De registratie gebeurde op een uniforme manier binnen de provinciale erfgoeddatabank "Erfgoedinzicht". Naast een goede objectfoto kreeg elk object een nummer, objectnaam en titel. Indien bekend werden de vervaardiger, datering en verwervingsinformatie genoteerd. Afmetingen, materialen en zichtbare schade werden geregistreerd. De stukken kregen een duurzaam label met barcode of werden met de vernis-stift-vernissmethode genummerd. De vrijwilligers van het René De Clercqgenootschap vzw, ondersteunden daarbij deze studenten.

Door het noteren van de standplaats zijn de stukken voortaan makkelijk vindbaar. De verzamelde gegevens krijgen een plekje in het collectiebeheerssysteem adlib en worden via de provinciale erfgoedbank 'Erfgoedinzicht' online ontsloten. De geregistreerde objecten kan je zien op erfgoedinzicht.be. Nu kan je de gemeentelijke collecties dus overal opzoeken en ze zijn ook beter toegankelijk voor beheer, consultatie, onderzoek en ontsluiting.

Zelf eens kijken

Zoek op erfgoedinzicht.be onder 'Collecties' op 'René De Clercqmuseum' voor de inboedel van het museum en op 'Gemeente Deerlijk' voor de burgemeesterportretten. Een link hier toe komt ook op de René De Clercqwebsite.

De René De Clercqgenoten zullen de objecten in het museum in de toekomst verder in detail beschrijven, waarna deze gegevens ook online zullen verschijnen via Erfgoedinzicht.

Leen Lefebre, onze administratieve medewerker

De digitalisatoren aan de slag in het museum

Verplaatsen standbeeld en schilderen voorgevel

Vele jaren stond het standbeeld van René De Clercq op een heel mooie plaats met als achtergrond een sierlijke gevel en een klimrozenstruik. De elektriciteitsmaatschappij kwam er echter in dezelfde hoek een grote verdeelkast plaatsen die ervoor zorgde dat de prachtige achtergrond in de verdrinking raakte.

Door de volledige omgevingsverandering bij de bouw van een nieuw woonzorgcentrum kregen we als genootschap in samenspraak met de directeur van Seniorenzorg H. Familie en het Gemeentebestuur de gelegenheid het standbeeld te verplaatsen. Na voltooiing van de werken zal het standbeeld terug goed tot zijn recht komen in het groen van het woonzorgcentrum.

De werken werden uitgevoerd door Leo Dujardin uit Deerlijk en vele vrijwillig helpende handen.

De voorgevel van het museum was ook dringend aan renovatie toe. De ramen en deuren kregen door eigen vrijwilligers reeds een grondige schilderbeurt. De buitenmuur herschilderen was echter voor vakmannen bestemd daar voor een geklasseerd huisje zoals het geboortehuis van René De Clercq, voorgeschreven producten en behandelingen nodig zijn. De schilderwerken werden uitgevoerd door het Deerlijkse schilderbedrijf BOVECO.

Onze oprechte dank aan allen die deze werken hebben mogelijk gemaakt en in het bijzonder het Gemeentebestuur voor de financiële tussenkomst.

Familie Bruyneel schenkt museum in miniatuur aan bestuur

Het geboortehuis van René De Clercq is al meer dan een kwarteeuw een museum.

Tijdens de midzomermarkt viel ons een aangename verrassing te beurt.

De familie van wijlen Raphaël Bruyneel overhandigde aan het genootschap een **nauwkeurige maquette** van het museum.

"Dit is een werk van mijn vader, die verschillende dergelijke maquettes in elkaar zette. Hier is het de beste plaats voor," vertelde Sylviane Bruyneel, de dochter van de kunstenaar, tijdens de overhandiging.

Bij een tas koffie en een stuk taart vertelden echtgenote Roza en haar familie hoe Raphaël volledig in zijn hobby opging; van het nauwkeurig opmeten van de echte gebouwen tot het zelf vervaardigen en afbakken van de pannetjes voor het dak.

Van harte bedankt.

Op de foto zien we Greet Vansteenkiste, Shari Debaene, Estée Dujardin, Roza Detavernier, Sylviane Bruyneel, schepen Regine Rooryck, en enkele bestuursleden van het genootschap.

Het René De Clercqgenootschap is op zoek naar vrijwilligers.

De bezielers van het eerste uur hebben allen de bezorgdheid dat hun jarenlange inzet niet verloren mag gaan. Daarom zijn we op zoek naar enthousiaste vrijwilligers (m/v) die ons team willen versterken.

Wat is er nu leuker dan dingen doen die je leuk vindt, waar je goed in bent en waar je graag actief aan meewerkt.

Ben jij diegene die we zoeken ?

Alle hulp is welkom: organisatie, activiteiten, administratie, rondleidingen, promotie, kleine karweitjes, website, vernieuwende ideeën, ...

Kom een tijdje proeven, zien waar uw talenten het best aan bod komen en of u er zich goed bij voelt ...

Hopelijk tot gauw!

Info via secretariaat René De Clercqgenootschap.

In de sporen van René De Clercq naar de Chemin des Dames

Toen ik eind vorig jaar mijn brochure *René De Clercq in 1918, een jaar van hoop, illusies en ineensorting* schreef, moest daar uiteraard enige aandacht worden gegeven aan de driedaagse uitstap naar Laon van 14 tot 16 september 1918. Ik steunde daarbij op drie getuigenissen van mensen die er toen ook bij waren, gevonden in het archief Antoon Jacob (ADV.N). De versies lagen, 15 jaar na de feiten, een beetje uit elkaar. Arthur Faingnaert, De Clercqs toenmalige baas op het activistische Centrale Propaganda Bureel, vermeldde wel een bijdrage van zijn hand (onder schuilnaam Leo van Lierde) in *De Noordklok* van 22 september 1929. Het ADV.N was bereid me hiervan een scan te bezorgen. Dit verslag is vrij accuraat opgesteld en vermits het om een mooie streek gaat, leek het mij een goed idee om bijna 100 jaar later die front-tour van weleer over te doen. Met zijn negenen trokken we erop uit.

Context

De Duitse *Flamenpolitik* werd door de burgerlijke overheid opgestart rond nieuwjaar 1915. Al in 1916 maar zeker in 1917 en '18 zagen de Duitse politici en de Zivilverwaltung in Brussel de *Flamenpolitik* meer en meer als een sta-in-de-weg voor een mogelijke compromisvrede. Ze haalden hun voet van het gaspedaal en schortten hem in juni 1918 helemaal op. Merkwaardig genoeg nam generaal Erich Ludendorff de fakkel over. Voordien was hij niet zo enthousiast geweest over de *Flamenpolitik*. Hij vond immers dat Vlamingen eerder kinderen waren die moesten worden geleid... In een brief van 29 november 1917 aan minister von Kühlmann protesteert Ludendorff tegen de zijns inziens te verregaande tegemoetkomingen van de Politische Abteilung van het bezettingsbestuur aan de Vlamingen. De beslissende invloed moest, aldus Ludendorff, bij Duitsland blijven omdat de Vlamingen politiek gezien nog niet rijp waren. In december wordt Ludendorff gesust met een antwoord dat de activisten niet meer dan een '*beratenden Anteil an den Landesgeschäften*' kregen.

Faingnaert publiceert een vertaalde brief van Ludendorff aan de gouverneur-generaal van België, Ludwig von Falkenhausen, dd. 8 juli 1918 waarin die toelating vraagt om een 10-tal activisten naar het front te brengen. Bedoeling is dat die, bij het zien van zoveel verwoesting, nauwer zouden aansluiten bij Duitsland. Ludendorff suggereert dat een snelle terugtrekking (ontruiming na een vrede door vergelijk) minder verwoesting voor Vlaanderen zou betekenen dan een trage, lange campagne... Faingnaert voegt eraan toe: "*Duitsland deed ons kiezen tussen de korte en de lange pijn. En wij hebben het slagveld bij Laon gezien. En wij hebben gebeden: God beware ons vaderland voor zulk een ondergang!*"

Uiteindelijk zullen August Borms, Hector Plancquaert en Hildeward Vanderspurt van 14 tot 16 augustus op bezoek gaan naar de zgn. Yperbogen. René De Clercq, Jacob Lambrichts (ex-kloosterling die fungeerde als activistisch propagandist), Jan Wannijn (activistisch organisator in Gent), Marcel Minnaert (ex-leerling De Clercq, astronoom), Emile Jacques (Waaals activist), dr. Adriaan Martens (bepaamd internist over wiens benoeming aan de Vlaamse Academie voor geneeskunde de regering in 1939 zou vallen) en Arthur Faingnaert (zie hoger) gaan tussen 14 en 16 september naar de Chemin des Dames (twee dochters van Lodewijk XV gebruikten deze weg over een lange heuvelrug om elkaar te bezoeken).

Tussen Ludendorffs brief en het eigenlijke bezoek aan het front had zich op 8 augustus de zwarte dag van het Duitse leger voorgedaan. De kolossale terreinwinst die men eind mei 1918 had gerealiseerd, was volledig teniet gedaan o.m. door de komst van Amerikaanse troepen.

De fronttour

Wij spraken af in Liesse-Notre-Dame, een bedevaartsoord voor de zwarte madonna, verwijzend naar een bekeerde Soedanese prinses die in de 12de eeuw met een kruisvaarder huwde. Wij denken dat in Liesse, indertijd 15 km van het front, genoeg hotelaccommodatie was om het toenmalige gezelschap op te vangen. Faingnaert beschrijft de eerste dag van de reis als volgt: *"Van Brussel uit ging de reis in slakkengang - een hele lange dag - naar Liesse-Notre-Dame, waar we 's avonds laat aankwamen. Het kanongebulder was niet van de lucht in deze buurt. 's Anderendaags trokken wij, voorzien van gasmaskers, per auto naar het enkele mijlen verder gelegen Laon (geboortestad van Bertrada van Laon of Bertha met de grote voeten, moeder van Karel de Grote), een aardig stadje, gebouwd op een steile rots die hoog uitsteekt boven de omgevende vlakke, met een prachtige kathedraal, zo ruim als de Onze Lieve Vrouwenkerk van Antwerpen! Men vraagt zich af waarom zoveel kerken in Frankrijk zo ruim en zo groot zijn? Het was zondag en wij woonden er de hoogmis bij: er waren geen vijftig mensen in de kerk, met inbegrip van zeven Vlamingen en een aantal Duitse soldaten! Dezelfde vaststelling deden wij die dag in de vroegmis te Liesse-Notre-Dame: er waren tien gelovigen aanwezig, daaronder de priester en... vier Vlamingen! Als het spreekwoord: leven als God in Frankrijk betekent: verlaten als Job, dan zal het wel niet veel bezijden de waarheid zijn!"*

Vanuit Laon volgen wij dezelfde weg als het gezelschap toen: *"Vanuit Laon werd gereden door Semilly, Chivy, Etouvelles en Chavignon, langs de grote baan naar Soissons, tot aan het Lettedal en daar links afgezwinkt en het dal gevolgd tot Craonne¹, voorbij de ferme Heurtebise, Maison Blanche, Corbény enz.: allemaal historische namen die even gruwelijke herinneringen aan de Napoleontische tijd als aan de jongste oorlog oproepen. Dezelfde weg maar in tegengestelde richting, heeft Napoleon in maart 1814 gevolgd toen hij poogde Blücher van de hoogvlakte van Craonne (Chemin des Dames) en Laon te verdrijven, wat*

hem ondanks het vergieten van stromen bloed, niet is gelukt. Al de genoemde plaatsen in het Lettedal waren volkomen met de bodem gelijk gemaakt en waren slechts aangeduid door enige puinhopen met bovenop een bord op een paal met de naam van het dorpje: hier was Maison Blanche, hier was Corbény enz. Vele kilometers reden wij door die vallei, die in gewone tijden een Eldorado moet zijn: in de diepte een kabbelende beek, vloeiend door lieflijke dorpen omzoomd door

dichtbegroeide hellingen; afwisselend bosachtig en moerassig; een luthof voor allerlei vogels en wild. Maar dan: een dorre woestijn, een oord van troosteloze verlatenheid, in alle richtingen doortrokken met loopgraven, alsof het hemelvuur met grillig geweld de bodem met reuzenvoren had doorploegd. Alle bomen en struiken aan de voet of even boven de

¹ Het fameuze chanson de Craonne refereert naar de massale muiteringen tegen zinloze offensieven die hier in de lente 1917 tijdens het Nivelle-offensief plaatsgrepen. 3.227 van de naar schatting 30.000 muiters werden veroordeeld waarvan 554 ter dood met 57 executies. Tot vandaag weigert de Franse staat de slachtoffers te rehabiliteren.

*grond doorgeknakt als ware een wervelstorm hier overheengegaan, in de ruimte meene-
mend al wat daar stond en leefde. Geen enkel blad, geen bloem, geen vlinder, geen bijtje
te ontwaren! En boven dit doodse landschap, een schitterende zomerzon die scheen te
spotten met de onnoemelijke domheid der mensen die in hun zucht naar roem, macht en
vergankelijke dingen, elkander naar het leven staan en de bronnen van welvaart en geluk
vernietigen! Het enigste levend wezen, dat we over die tocht door het Lette-dal gezien
hebben, was een Duitse soldaat die ons tegemoet kwam kruipen vanuit een hol onder een
puinhoop waarop één der borden prijkte met het verbluffende opschrift Kommandantur! Hij
moest daar de wacht houden in de chaos, treurige overblijfselen van het dorpje Maison
Blanche! Van het oude stadje Craonne (gebouwd tegen de helling van de meest oostelijke
uitloper van de zgn. Chemin des Dames, door de Duitsers Winterberg door de Fransen:
Plateau de Californie genaamd) was evenmin nog iets te bekennen... Terwijl we daar op de
berg boven Craonne stonden, ging het Trommelfeuer zijn gang aan beide zijden van de
Aisne. Op een honderd meter afstand van ons ontplofte een projectiel uit een Franse vuur-
mond. Het wilde ons voorkomen dat de Fransen geen nieuwsgierigen dulden op die berg."*

Wij bezochten het onder-
grondse museum 'Caverne
du dragon', voor de Duit-
sers 'Drachenhöhle' dat
tijdens de oorlog ver-
scheidene keren van be-
zetting veranderde. Aan-
vankelijk was er in deze
oude steengroeve geen
verlichting tot de Duitsers
er een alternator instal-
leerden. Naar verluidt
kreeg men voordien per
drie soldaten één kaars

per week! Het moet onwaarschijnlijk geweest zijn in het complete donker te leven terwijl de grotstructuren voortdurend sidderden door de granaatinslagen... Vandaar reden we naar het oude Craonne, waar overgroeide puinen een idee geven waar het eermalige dorp moet geweest zijn. Na een bezoek aan het Plateau de Californie, sliepen we in een bescheiden hotelletje in Corbény, een dorp dat destijds eveneens helemaal verwoest was. 's Anderendaags gingen we 's morgens naar de ruïnes van l'Abbaye de Vauclair, indertijd door Sint Bernardus opgericht en normaal een absoluut stiltegebied. Tijdens ons bezoek ratelden de kettingzagen ongenadig in het bos... Vandaar trokken we verder in het spoor van de Vlaamse delegatie van weleer naar Marle.

Faingnaert vervolgt: "Op de terugtocht naar Notre Dame de Liesse, waar we nogmaals zou-
den overnachten, ontmoetten we meerder konvooien gekwetsten; ook gevangen Franse
soldaten, woest, smerig, verdierlijkt! Langs de weg, hier en daar een half begraven kring,
dat de lucht verpestte! Die avond waren wij te gast bij generaal Eberhardt (geen nadere
gegevens JV), op het slot van Marles, toebehorend aan de prins van Monaco doch, ondanks
al die voorkomendheid en oplettendheden van de gastheer en zijn staf, kon het gezelschap
niet tot een genoeglijke stemming opgewekt worden. De gemoederen waren gedrukt door
het schouwspel van het vreselijk beproefde land. 's Nachts werd het stadje bestookt door
Franse vliegeniers en onze reisgenoot Lambrichts ging veiligheidshalve dekking zoeken in
een Unterstand wat voor René de Clercq aanleiding was om zich vrolijk te maken over hem,
zeggend: 'wat Lambrichts te kort komt aan persoonlijke moed wordt vergoed door de bur-
germoed die hij toont in de Vlaamse strijd..."

In Marle, waar toen overigens o.m. de Gentse *Zivil Arbeiter Battalionjone* waren gevestigd, die dwangarbeid achter het front moesten uitvoeren, vonden we gauw het bewuste kasteel, thans in privaatbezit. De eigenaars waren niet echt overtuigd van onze bedoelingen maar lieten ons toe aan de kasteelpoort ons verhaal te doen... Daarna gingen we naar het Musée des Temps Barbares. In een oude watermolen worden de vondsten besproken van een Merovingisch grafveld waar enkele honderden graven werden blootgelegd. Daarnaast bevindt zich een levendige reconstructie van een Merovingisch dorp.

Faingnaert sloot zijn getuigenis af met: *"Enkele dagen later – we waren reeds terug te Brussel – vernamen wij, dat de Duitse troepen Laon en Notre Dame de Liesse ontruimd hadden. Dit laatste stadje was zo goed als weggevaagd in de jongste gevechten! Bij onze thuiskomst deelden we aan de Duitse overheden in de Wetstraat mee, dat de Duitse soldaten de oorlog niet hoefden te verlengen. Na een korte storm zou de lucht in Vlaanderen wel opklaren en het zelfbewuste deel van het Vlaamse volk zou zijn strijd wel verder voeren, ook zonder vreemde hulp. En zo kon von Falkenhausen op 24 september schrijven: "De Vlamingen hebben een volkomen overzicht op de verwoeste gebieden van West-Vlaanderen en Noord-Frankrijk gekregen! De diepe schrikwekkende indrukken hebben hun uitwerking niet gemist zodat het door uwe Exc. beoogde doel als bereikt kan worden beschouwd." Wij vermoeden dat Ludendorff die dag door de generaal-Goeverneur van België, op aanraden van de Zivilverwaltung, in 't ootje werd genomen. Want op 5 oktober volgde een nieuw vredesaanbod van Duitsland en werd ons gezegd dat het aanbod van Wilson waarschijnlijk aanleiding zou geven tot de onmiddellijke en volledige ontruiming van België."*

Joost Vandommele

Op stap met de Heren van Deerlijk

Op 10 juli trokken de Heer Guido De Cassina en De Heer Jan De Costere, vergezeld van Grootjonkvrouwe Sabine, op stap door het centrum van Deerlijk. Zij gidsten een groep kinderen van de speelpleinwerking Kerekewere op een speelse wijze langs enkele bezienswaardigheden van hun gemeente.

In het kader van *Vlaanderen Feest* en met de materiële en geldelijke steun van het Elf Juli-comité, waarvoor dank, werd deze wandeling georganiseerd door het René De Clercq-genootschap in samenwerking met de speelpleinwerking.

De doelgroep, zijnde kinderen van het 3de en 4de leerjaar, werd uitgenodigd op "de rotonde" aan het scoutslokaal. Ze gingen in een ronde zitten op boomstammen. Jan vertelde, met heel wat beeldmateriaal ter ondersteuning, over de Guldensporenslag van 11 juli 1302 op de Groeningekouter te Kortrijk en de personages die er een rol in speelden, en over hoe zo 11 juli de Vlaamse Feestdag werd.

De kinderen werden bij middel van speelkaarten in twee groepen verdeeld. De harten en de ruiten vormden de rode groep, de klaveren en de schoppen waren de zwarte groep. De monitoren werden benoemd tot hoofdridder en hoofdjonkvrouw. Met ieder hun eigen speelkaart als wapenschild konden de ridders en jonkvrouwen te velde trekken.

De tocht ging, iedere groep in tegengestelde richting reizende, naar de Kapel ter Ruste, het natuurgebied Wijmelbroek, het René De Clercq-museum en doorheen de fabriekspanden van de firma Deknudt. Aan de hand van vertellingen door de Heren van Deerlijk, gewapend met oude foto's, werden de kinderen wat wegwijs gemaakt in voor hen niet alledaagse dingen.

In de Kapel O.L.V. ter Ruste ging het verhaal over een doorgezaagde boom waaruit een Mariabeeldje viel. De kinderen legden er samen een puzzel die dit verhaal dan ook uitbeelde. De benodigde tijd hiervoor werd door de Heren van Deerlijk per groep zorgvuldig vastgesteld.

In de Wijmelbroek viel heel wat natuur te beleven. De twee groepen troffen daar elkaar om het in een ballenschietspel tegen elkander op te nemen; doel was een rij te vormen per groep en de bal zo om ter snelst over te dragen aan elkaar. De zwarte ridders en jonkvrouwen slaagden er maar nipt in om als eersten de laatste bal op te vangen. Na de inspanningen werd het tijd om even een drankje te nuttigen.

Naast spel en natuur luisterden de kinderen naar een leuk vertelsel over Het Vijverpark, feitelijk een pretpark 'avant la lettre' uit 1936, dat gelegen was achter de grote populieren waar op het verbruikershuisje na nu niets meer van overblijft.

Vandaar ging het richting René De Clercq-museum. René De Clercq was een Deerlijks dichter, geboren in dit huisje in 1877 en gestorven in Nederland in 1932. In het museum dien-

den de kinderen van vijf oude voorwerpen te raden waarvoor onze voorouders deze gebruikten. De krultang bleek toch een moeilijke.

Om terug aan het Gaverkasteel te komen, wandelden we met toestemming van de bedrijfsverantwoordelijken dwars doorheen de dreven en een fabrieksgebouw van de firma Deknudt Mirrors. Deze rechte - inmiddels niet meer openbare - weg vormde vroeger de kasteeldreef die vanaf de Stationsstraat kaarsrecht naar het oude kasteel toe leidde.

Met een rugzakje aan nieuwe ontdekkingen kwamen de twee groepen terug samen aan de "rotonde". Daar bleek dat de zwarte ploeg ook de puzzelronde had gewonnen en dus de eindwinnaar werd.

Maar, de Olympische gedachte "meedoen is belangrijker dan winnen" haalt het telkenjare op de winnaar van dienst. Hoerakreten waren er dus zowel voor de winnaars als voor de verliezers. Allen konden met een Kiekeboestrip, Elf Juliposter en een René De Clercqgedicht als geschenk terug naar Kerekewere.

Guido Malfait

Surf eens naar onze website:

www.renedeclercq.be

Onze webmaster en bestuurslid André Van Ryckeghem heeft het afgelopen jaar de website geüpdatet.

U vindt er een massa aan informatie, veel te veel om op te noemen. Klik de tabbladen aan en ga zelf op ontdekking.

700ste opvoering van het kleutertheater in het René De Clercqmuseum

Het derde kleuterklasje van juf Marie van de centrumschool De Berk was te gast in het museum René De Clercq. Een groep vrijwilligers bracht voor de 700ste keer het kleutertheater over hoe de mensen vroeger leefden en wie René De Clercq was.

Jan en Mieke Dhaluin liggen aan de basis van die lange reeks opvoeringen.

Meer dan 20 jaar geleden vroeg kleuterleidster Trees Viaene om met haar klas het museum te mogen bezoeken. Een boeiende uitdaging: hoe kan een museum kleuters boeien?

Jan Dhaluin, de bezieler van dit initiatief: *"We namen de uitdaging aan en schreven een toneeltje over hoe onze grootouders leefden en wie de dichter van Tineke van Heule was. Als opa Jan en oma Mieke, in oude klederdracht, vertelden wij samen met nonkel Arnold en nonkel accordeon Hugo over de tijd van vroeger."*

De kleuters maken kennis met het licht van een kaars en het begin van de elektrische verlichting, de Leuvense stoof en de open haard, koffie malen met de koffiemolen en brood snijden met het grote broodmes, de beperkte mogelijkheden van de keuken, water pompen met de pomp, de bakkersoven, het oude strijkijzer, de baskuul, het oude toilet en nog veel meer. De grootouders die de kleuters vergezellen, volgen even aandachtig als de kinderen. Zij weten meer dan hun lievelingen over de tijd van heel lang geleden.

Mieke: *"Het werd een succesverhaal. Na enkele testjaren met de scholen van Deerlijk be-
slisten wij in 1999 om ook de scholen van de omliggende gemeenten uit te nodigen. Ze
schrijven nog steeds massaal in en intussen hebben wij nu 700 keer gespeeld. Bijna alle
scholen keren ook elk jaar terug, gemiddeld 30 à 35 klassen per jaar. Wij vinden dit heel
plezant en genieten van de verwonderde kinderoogjes."*

Jan: *"De vertolkers van de beginjaren speelden meer dan 500 keer. Nu krijgen we de laat-
ste jaren versterking van een mooie groep vrijwilligers die met volle overgave ons initiatief
in de toekomst willen verder zetten."*

De 700ste uitvoering werd bijgewoond door schepen van Cultuur Regine Rooryck en leden van de raad van bestuur van het genootschap. Met de grootouders en onder accordeonbegeleiding zongen ze samen voor de kleuters Tineke van Heule.

De kleuters zongen dan op hun beurt een sinterklaasliedje voor de grote mensen. Opa Jan begeleidde hen op de dwarsfluit, het lievelingsinstrument van René De Clercq.

Alles werd besloten met een bubbel zowel voor de kleuters als de grote mensen. Juf Marie en de kinderen kregen er nog een cadeautje bovenop.

Persfragmenten samengevoegd door Guido Malfait

Aankopen en schenkingen uit de nalatenschap Pieter Vis

Na de begrafenis van Pieter Vis heeft Luk Schelfhout contact gezocht met de beheerders van de nalatenschap van Pieter en kwam zo per mailverkeer terecht bij Hans Veldhuizen, vriend en leerling van Pieter.

Uit dat mailverkeer filteren we de volgende correspondentie.

Hans: *Wat betreft de nalatenschap. Op dit moment zijn we bezig dat verder in kaart te brengen. Pieter heeft hierover diverse aanwijzingen gegeven en we zullen dat met de grootst mogelijke zorg afhandelen.*

Luk: *Ik weet dat de verzameling van boeken van De Clercq, partituren en andere geschriften volledig naar het ADVN (Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme) in Antwerpen verhuisd zijn. Ik kan dat alleen maar toejuichen. Ik maak mij echter zorgen over de verschillende voorwerpen, afkomstig van René, die via Elza bij Pieter zijn terecht gekomen. Pieter vertelde mij dat het wijwaterbakje geschonken werd door Hugo Verriest bij het huwelijk van René. Tal van andere voorwerpen die het huis van Pieter vulden hebben dergelijke link met René. Al die voorwerpen hebben een emotionele waarde omdat zij toebehoorden aan René maar meer ook niet.*

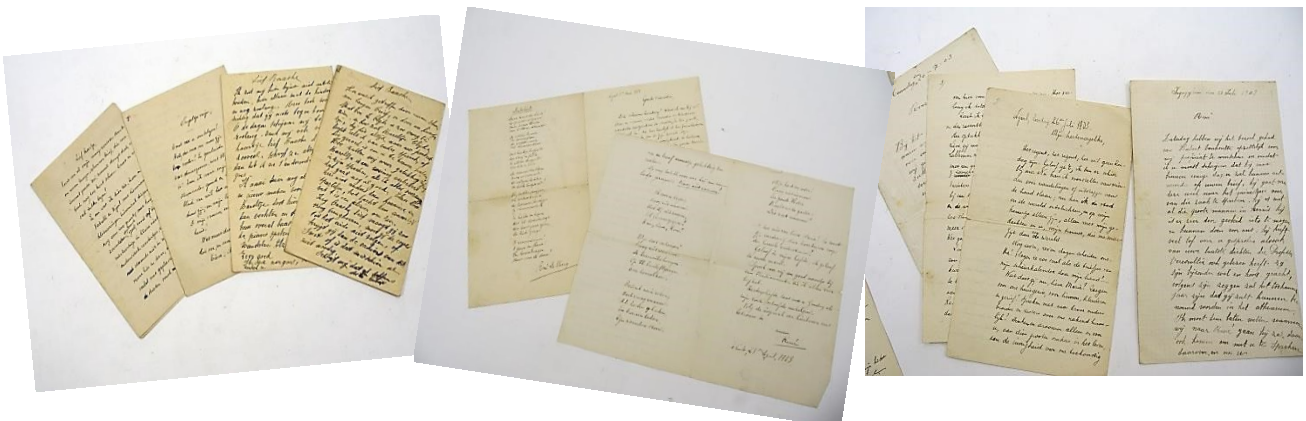
Hans: *We zijn de nalatenschap van Pieter aan het afronden. We willen graag de voorwerpen, waarvan sprake (en door u gefotografeerd) aan u schenken.*

Luk: *Ik dank U in ieder geval. Zoals reeds gemeld vooraf ga ik de dingen die u schenkt niet voor mijzelf houden. Ik geef ze aan het museum en zal ook vragen dat het vermeld wordt dat het afkomstig is van Pieter. Ik wens dat alles van René DC voor ieder toegankelijk is en een museum is daar het meest geschikt voor.*

Deze voorwerpen werden in januari door Luk en medewerker Johan Naert opgehaald in de woning van Pieter in Nederland.

In de lente werd Joost Vandommele opgebeld door een antiquair uit Utrecht. Het genootschap kon als geprefereerde koper een lot brieven en documenten van René De Clercq uit de nalatenschap van Pieter Vis kopen. Dit lot bevat o.m. 39 liefdesbrieven tussen René en zijn verloofde Marie Delmotte geschreven tussen 21 januari 1902 en 27 augustus 1903.

Uiteraard zullen we in toekomstige nieuwsbrieven ingaan op de rijke informatie die deze brieven ons verschaffen!

Op 1 juli kregen we in het museum, samen met Luk Schelfhout, Janet en Hans Veldhuizen uit Nederland op bezoek. Eveneens uit de nalatenschap van Pieter Vis brachten zij een doos met partituren van liederen van René De Clercq en briefwisseling tussen Elza De Clercq, de oudste dochter van René De Clercq, en Wies Moens in verband met de uitgave van de Noodhoorn. Zij hadden ook een mooi ingekaderd houtskoolportret bij zich van René De Clercq getekend door Adri Pieck. Deze tekening is nu te bezichtigen in de woonkamer van ons museum.

In november werden we terug gecontacteerd door Hans. Hij had nog twee zelfportretten van Adri Pieck gevonden waar op de rugzijde vermeld stond: *"ten geschenke aan René de Clercq-vereniging te Deerlijk."* Deze werden bij Hans in Amsterdam opgehaald door een *"familiale koerierdienst"* en zijn voorlopig veilig opgeborgen in het archief.

Het bestuur van het genootschap is Hans en zijn muzikale vrienden van harte dankbaar voor de schenkingen. We danken evenzeer Luk Schelfhout voor zijn tussenkomst.

Guido Malfait

Vnr Jan, Janet, Johan, Hans, Egied, Sabine en Antoon bij het portret van René dat nu in de woonkamer van het museum hangt. Voor de gelegenheid zong Egied Vandommele 'Lapper Krispijn'.

Sifke is niet meer.

Jozef Labeeuw, in Deerlijk geboren op 7 juli 1933 is er gestorven op 10 augustus 2018. Hij was voor ons, bij de inrichting en onderhoud van het geboortehuis en museum van René De Clercq, de altijd behulpzame timmerman. Wij vinden geen woorden om dat uit te leggen en laten daarom de kleinkunstenaar Willem VERMANDERE aan het woord. *"Mijn lintzaag was stuk en niemand kon mij helpen. Ik zei dat eens op de televisie en op een dag stond Jozef aan mijn deur. Hij hielp mij. Die vakman had ik vorige maand weer nodig. In een uurtje was de zaak geklaard."* Ook het René De Clercqgenootschap mocht altijd beroep doen op Sifke. Hij wist te vertellen hoe het geboortehuis van

René, gebouwd in 1790, er moest uitzien en hij hielp met raad en daad bij de inrichting. We hadden een (oude) kast nodig? Sifke maakte een kast zoals een meubel uit de jaren 1800. Zijn museum over de houtbewerking? Ongelooflijk! Willem Vermandere getuigde *"Hij nodigde mij uit eens naar zijn museum te komen zien. Zo'n verzameling heb ik nog nooit gezien. Bovendien weet hij perfect te vertellen hoe alles gehanteerd werd. Het is verwonderlijk wat die man hier allemaal heeft!"* Excuseer ons dat wij Willem aan het woord laten, maar wij vinden de juiste woorden niet. Jozef verzamelde alles van de houtbewerking en wagenmakerij. In zijn woning was een speciale kamer met meer dan 1000 handwerktuigen. **Ja Jozef, we zullen u missen na alles wat u in ons museum totaal belangeloos en gratis deed. Dank u Sifke, dank u Jozef.**

Luc Beyer de Ryke onverwacht overleden in Parijs.

In onze nieuwsbrief 2018 stond een artikel met als titel **"Wie is die dhr. Luc BEYER de RYKE?"**

In oktober 2017 waren wij fier te kunnen aankondigen: *"Luc Beyer uit Parijs komt naar Deerlijk. Donderdag 30 november komt de voormalige RTBF-nieuwslezer naar d'Iefte. Achttien jaar lang presenteerde hij het televisiejournaal op de RTBF (Belgische Franstalige openbare radio en televisie) Van 1979 tot 1989 was hij ook Europees parlements lid voor de MR. Momenteel is hij voorzitter van de Academie du Gaullisme en woont in Parijs. Wij zijn er in geslaagd om die man uit Parijs naar Deerlijk te krijgen. Een unieke gelegenheid om een andere klok te horen over René De Clercq en zijn Vlaamse strijd."*

Het werd een boeiende avond met een vriendelijk man die een andere mening had over de Vlaamse collaboratie tijdens WO I, en in zijn laatste boek "Ils avaient leurs raisons..." (Zij hadden hun redenen...) legt hij met veel begrip zijn zienswijze uit.

Wij waren verwonderd en aangedaan toen we vernamen dat hij amper zes weken later overleed, op 18 januari 2018 door een hartaderbreuk. Hij werd 84 jaar. Wij bewaren een mooie herinnering aan Luc Beyer de Ryke. Vol emotie zeggen wij "dat hij rust in vrede."

Wij voegen er aan toe: wie meer over deze man wil weten kan er heel veel over lezen op het internet.

Jan Dhaluin

In memoriam Albert Bruggeman

Albert Bruggeman werd geboren op 2 november 1918 als achtste kind in het gezin van tien van Alois Bruggeman (Deerlijk 1880-1968) en Nathalie Pauwels (Deerlijk 1880-1965).

In de lagere school is hij door Adolf Gobert flamingant geworden en droeg hij voor het eerst een leeuwenspeldje. Dat was het resultaat van meesters vertellingen over de Eerste Wereldoorlog. Hij is zijn Vlaams bewustzijn altijd trouw gebleven.

Albert is reeds van kindsbeen af een verwoed lezer en heeft altijd een speciale interesse gehad voor geschiedenis en heemkunde. Zo vertoefde hij veel bij Leon Defraeye en hielp hij hem in zijn heemkundig werk. Ook de "Deerlijkse Drie Groten", Pieter Jan Renier, Hu-

go Verriest en René De Clercq, kregen zijn volle aandacht.

Zijn ambitie was journalist te worden. Door zijn huwelijk in 1949 met antiquairsdochter Emilienne De Ruyter is hij echter antiekhandelaar geworden, eerst in Gent en daarna in Kortrijk.

Op 6 maart 2018 is hij op enkele maanden van zijn honderdste levensjaar vreedzaam gestorven in het bijzijn van zijn dierbaren.

Na de afscheidsmis in de Onze-Lieve-Vrouwkerk van Kortrijk op 14 maart werd hij begraven, naar zijn wens, op het kerkhof van Deerlijk, zijn geliefde geboortedorp.

Albert heeft een lang en boeiend leven gehad. We zullen ons hem herinneren als een volksverbonden, goedlachse pallieter met een heel ruime culturele en socio-politieke interesse. Hij was correct in zijn doen en laten. Hij was trouw aan zijn engagementen en wars van alle huichelarij. Hij was ruimdenkend, liet iedereen zijn mening, maar dat belette hem niet een eigen onderbouwde mening te hebben. Het was gezellig toeven in zijn nabijheid. Dergelijke mensen vormen de sterkte van een vereniging. Hun heengaan gaat gepaard met grote dankbaarheid voor wat ze betekend hebben en is steeds een groot verlies.

Freddy Byttebier

Leen Vandommele overleden

Op 5 november 2018 overleed in Ballindereen (West Ierland) Leen Vandommele (° 12 maart 1950) aan de ziekte van Alzheimer.

Leen was de kleindochter van René De Clercq en de zus van ons bestuurslid Joost. Zij emigreerde naar Ierland midden de jaren 1970.

Voorstelling De Noodhoorn en andere gedichten

Geachte aanwezigen,

Bijna twee jaar geleden stelde Jean Pierre Rondas in zijn gelegenheidsspeech n.a.v. 25 jaar René de Clercq museum dat 'een dichter, die niet meer wordt uitgegeven in feite dood is...'

's Anderendaags legde ik al contact met professor Yves T'Sjoen van de Afdeling Nederlands van de Vakgroep Letterkunde UGent (precies die faculteit waar De Clercq 120 jaar geleden studeerde...).

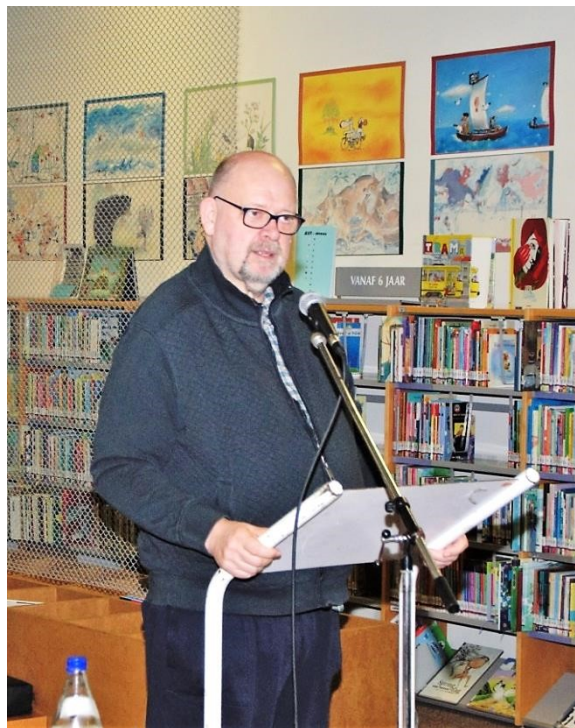
Het resultaat is de 'tekstuitgave' *De Noodhoorn en andere gedichten* (uit *Toortsen en Uit de Diepten*), door *Academia Press*, ('dochter' van Lannoo) reeks Literatuur in Vlaanderen 1900-1950, 220 pp.

Als De Clercqgenootschap hopen we dat het academisch milieu via deze weg meer zal werken rond De Clercq...

"M'n vader was 'n eenvoudige volksmensch, 'n stoere arbeider, die met 'zeeldraaien' 'n huishouden van vijftien bengels - waarvan ik de jongste ben - onderhouden moest," verklaart De Clercq in een postuum gepubliceerd interview in het Gentse socialistische magazine ABC (26 juni 1932). Deze uitspraak is typisch voor De Clercq, die altijd fier geweest is op zijn eenvoudige afkomst. Niettegenstaande dit eenvoudig milieu, kon De Clercq, zeer uitzonderlijk, gaan studeren. Later zou hij o.m. door zijn universitair diploma en zijn status als atheneumleraar eerder in hogere sociale milieus verkeren. (Ik denk dat De Clercq aan de UGent een totale uitzondering was, Ernest Claes kon als kind van nog armere mensen aan de KUL studeren). In zijn engagement in de Vlaamse en sociale bewegingen, die zich beide op het volk beroepen, kwam zijn bescheiden afkomst goed uit. Zeker in confrontatie met het volk zelf maar ook in debat kon dergelijk 'ouvriërisme' toen belangrijk en soms doorslaggevend zijn om te overtuigen. Ook tegenover zijn collega-kunstenaars, die zich niet zelden wilden inschakelen in de emancipatiestrijd van het kleine volk maar zelf bijna allen uit de kleine en middelgrote burgerij afkomstig waren, was zijn 'proletarische' afkomst goed meegenomen.

In zijn eerste poëzie, geschreven tijdens zijn jaren in het katholieke college, voelen we al een resonantie met het door de clerus zo vermaledijde socialisme en Daensisme. Wij weten naar getuigenis van de daensistische agitator Hector Plancquaert dat René zich o.m. in een herberg te Desselgem - toen nog onbeholpen - ook al rechtstreeks tot het volk richtte...

De Clercq kon, zeer uitzonderlijk, studeren in Gent. Hij getuigde later: *"Ik ben West-Vlaming van geboorte maar Gentenaar bij opvoeding..."* Prof. Paul Fredericq, de veel matuurdere mede-student Karel Van de Woestijne en zijn dorpsgenoot Hugo Verriest beïnvloedden hem het meest. Veelbetekenend stort hij zich in de Gentse universiteitsbibliotheek op Multatuli, één van de wegbereiders van het Nederlandse socialisme. Karel Van de Woestijne ziet De Clercqs poëzie rond 1900 als volgt evolueren: *"En kort daarop klonk zijn eigen wezen, rythmisch-vrank en van zeer persoonlijk-tonende plastiek, uit in de Ambachtsliederen, waar reeds door woelde, het sociale medelijden, van dezen zoon uit zeer nederige ouders, wiens drang naar, haast fysieke, actie hem tot een partijganger der christene democraten had gemaakt."*

In Gent opende zich voor De Clercq een onbekende wereld van vrijheid, strijdend (ook liberaal) flamingantisme en socialisme. Op 1 mei 1901 overtuigt de socialistische onderwijzer Johan Lefèvre (die later ook in het activisme zal belanden) hem van de noodzaak van de arbeidersstrijd. Het Gentse coöperatieve model Anseele staat op dat ogenblik zowat op zijn sterkst binnen de stad Gent en zoekt uitbreiding op het platteland. Even lijkt het erop dat De Clercq zijn plaats zal vinden in het viriele Gentse socialistische model Anseele... maar het labiele bohémienbestaan van de kunstenaar, het reformisme, de verburgerlijking maar vooral het ongelukkige onvermogen van het sterke Gentse socialisme om een werkbare synthese te vinden met de Vlaamse strijd, zorgen later voor afstoting en teleurstelling bij De Clercq. In de kringen van de dichter is het evenwel het credo van de jonge August Vermeylen dat furore maakt, nl. diens *Kritiek van de Vlaamsche Beweging* uit 1896, een essay dat duidelijk anarchistisch geïnspireerd was. Daarin pleitte Vermeylen voor een Vlaamse Beweging die 'een maatschappelijk streven in de breedste zin van het woord' moest zijn in plaats van zich te beperken tot louter taalflamingantisme. In 1909 geeft De Clercqs vaste Amsterdamse uitgever S.L. Van Looy de door J.B. Heukelom prachtig versierde dichtbundel 'Toortsen' (92 blz.) uit. Door dr. Matthijs de Ridder kernachtig benoemd als: 'Vermeylen in een notedop'. Deze bundel werd destijds door velen, ook door de Vlaamse socialisten als 'socialistische bundel' gepercipieerd. De Clercq bewijst erin dat hij goed de sociale mistoestanden in zijn stad kent. Tot spijt van o.m. Anseele, die altijd sympathie voor de Clercq zal bijven koesteren, is hij wellicht wat minder op de hoogte van de realiteit binnen de fabrieksmuren. Geen enkel gedicht verwijst immers naar de ellendige toestanden op de werkvloer bvb. in de zgn. 'vlasgaleien'. Langs de haven heeft hij blijkbaar wel gezworven. Hij fulmineert in ieder geval met een heilige verontwaardiging en opstandigheid tegen de sociale ellende die hij in menig Gents beluik en volkswartier aantreft: "*waar rijkdom, razende ellende en geest elkander omarmen (...) en waar de buiten naartoestroomt, om de vaten weer te vullen van haar terende pracht.*" Het trieste lot van de onschuldige kinderen treft hem nog het meest. Eigenlijk trekt hij in zijn gedichten de *Rerum Novarum*-lijn van destijds in het college in versterkte vorm door. Hij predikt nu wél verzet en strijd i.p.v. medelijden en berusting. De waardigheid van de onderdrukte en revolutionaire opstandigheid zetten de toon. Expliciete socialistische, laat staan marxistische analyse en oplossingen vinden we nooit terug terwijl godsdienstige en pantheïstische verwijzingen nooit ver weg zijn. Zowel de Daensistische, de officieel-Christelijke, de socialistische arbeidersbeweging als sociaalvoelende liberalen en flaminganten kunnen er zich in vinden. De invloed van zijn dorpsgenoot, de sociaal bewogen en flamingantische priester Hugo Verriest is duidelijk merkbaar. Tot daar *Toortsen*.

In de zomervakantie van 1909 wordt op 10 augustus zijn tweede zoon Joost geboren. Op 11 oktober, slaat het noodlot toe! Marie, 'de vrouw die er zo krachtig en zo fier uitzag' en de enige die haar soms labiele en dichterlijk-manische René echt in de hand kon houden, sterft plots na een kort ziekbed aan een tyfusbesmetting. René was erbij; met de dood in het hart zag hij haar sterven, haar lippen stom en haar ogen luid van angst en smart om het lot van haar drie kinderen. Professor Frédéricq noemt de begrafenis op 14 oktober 'hartverscheurend'. Volgens Karel van de Woestijne "*moet zulk ongeluk vreselijker geweest zijn dan voor ieder ander (...), voor iemand die het leven botviert, zonder achterdocht en kommer gelijk de blijde René De Clercq... Die nieuwe toestand in zijn leven moet hem verbijstering hebben gegeven.*"

René vervalt in een maandenlange apathie. Dichten zit er voorlopig niet meer in en de baby Joost wordt in Harelbeke bij Renés zusters geplaatst, Elza gaat bij de schoonfamilie in Ingooigem. Hugo Verriest onderkent de precaire situatie en besluit zijn rouwbeklag met: "*Weet nu dat ik U vriend blijve en bidde voor u en voor haar.*"

1910 was geen geweldig jaar in het leven van De Clercq. Na de dood van zijn vrouw volgden vele maanden van apathie en teruggetrokken rouw. Pas eind 1910 zal René stilaan uit zijn isolement treden. Intussen wordt er door de schoonfamilie naar een definitieve oplossing gezocht en nadat René het eerst de hand van de oudere Céline had gevraagd, hertrouwt hij op 30 mei 1910 in Ingooigem met Alice, zijn jongste schoonzuster en mijn grootmoeder... Hugo Verriest zegent ook dit huwelijk in. Het is duidelijk een 'mariage de raison' in het belang van de kinderen. Voor de werkzame, zorgzame, zeer discrete Alice zal het een onbegonnen opgave zijn om, zoals de kordatere Marie, haar turbulente echtgenoot enigszins binnen de perken en de normen van het burgerleven te houden. Toch zal Alice steeds haar plicht tot het uiterste vervullen. De huwelijksreis gaat naar de grotten van Han. Zijn nieuwe dichtbundel *Uit de diepten*, de expressie van de voorbije donkere periode, die aanvang 1911 het licht ziet, begint overigens met het lange gedicht *De Grotten*.

Vanaf 1910 schakelt de Vlaamse Beweging, in het spoor van Vermeylens *Kritiek* en onderbouwd door de economische stellingen van Lodewijk de Raet, enkele versnellingen hoger. Zij weet zich steeds doeltreffender te organiseren binnen de 3 traditionele partijen. Maar precies deze evolutie wekt teleurstelling op door gefnuikte hoop en het uitblijven van praktische resultaten. Vooral het mislukken van Van Cauwelaerts Vlaamse meerderheidsstrategie en het opschuiven van de sociaaldemocratie naar een verantwoordelijker positie die haar klaarmaakt voor deelname aan de macht, maken een belangrijk deel van de Flaminganten steeds radicaler. Het Vlaams nationalisme als aparte politieke stroming staat voor de deur. Zo ziet De Clercq op het atheneum het kruim van zijn leerlingen opschuiven naar een radicaal antiburgerlijk flamingantisme dat een deel van hen in het activisme zal doen belanden. De Clercq wordt meer en meer een cultdichter, die ook officieel gewaardeerd wordt (men bedenke dat hij door de ministers Poulet en Helleputte gevraagd wordt om de *Branbançonne* in het Nederlands te vertalen). In alle politieke geledingen wordt veel van hem verwacht.

Rechts vooraan Yves 'T Sjoen en Els van Damme, de bezorgers van "De Noodhoorn en andere gedichten"

Zoals bijna iedereen is De Clercq fel verontwaardigd over de Duitse inval. Impulsief als hij is, trekt hij zijn uniform van de burgerwacht aan om aan de Brusselsesteenweg in Ledeberg versperringen op te werpen. Uiteindelijk vlucht hij met zijn gezin naar Nederland waar hij betrokken is bij het gematigd Vlaamsgezinde dagblad *De Vlaamsche Stem*. In een klimaat van toenemende communautaire polarisering, vraagt De Clercq in een manifestatie in Bussum op 11 juli 1915 via een telegram (precies twee jaar voor de Open brief van de Frontsoldaten!) garanties voor de Vlamingen na de oorlog. De Duitsers hebben zich echter in het geheim ingekocht in het dagblad. Met hun Flamenpolitik trachten ze de ruimte te benutten, die inzake Vlaamse eisen door de Belgische regeringen open is gelaten... De Belgische regering in ballingschap in Le Havre, beschouwt echter de 'union sacré' of Godsvrede als geschonden en ontslaat De Clercq als leraar. Een golf van solidariteit voor de Clercq brengt een groep van vnl. Antwerpse avantgardistische jongeren, genre Van Ostaijen, dichterbij het activisme. Als in de loop van 1917 met de Raad van Vlaanderen een daadwerkelijke activistische politiek wordt opgestart, wil De Clercq erbij zijn. Waar hij voorheen bang was om te worden aangehouden wegens zijn anti-Duitse, patriottische gedichten, keert hij, vooral onder invloed van zijn vriend August Borms naar Vlaanderen terug en wordt een speerpunt in de activistische propaganda.

Zoals velen onder jullie wel weten, is het loslaten van het Belgische kader en het daaruit voortvloeiende anti-Belgicisme één van de hoofdkenmerken van het activisme. Buiten een handvol waaronder ds. Domela en diens vriend Eugeen van Oye (lievelingsleerling van Gezelle), waren alle activisten in aanvang Vlaamsgezinde Belgen. Allemaal maken ze hetzelfde proces mee nl. eerst een voorwaardelijke trouw t.o.v. België, gevolgd door een decisieve stap nl. het volledige loslaten van België en de vlucht vooruit. Meestal betekende die laatste stap ook het bewust of onbewust instappen in de Duitse logica, gekoppeld aan de onmogelijkheid om nog op zijn stappen terug te keren... Zo stond Gust Borms tot juni 1915 nog steeds op Belgisch standpunt. Toen de Duitsers de Antwerpse kranten onder druk zetten om als spreekbuis van de Duitse politiek te dienen, trokken vele redactieleden en eigenaars zich terug en sprong Borms in het gat door *het Laatste Nieuws* over te nemen en er het toonaangevende *Vlaamsche Nieuws* van te maken. Van dan af zat hij, misschien zonder er 100 % de consequenties van te kennen, vast in een Duitse logica. Regierungsrat Max Gerstenauer, Pfarrer August Schowalter maar vooral hoofdcensor Robert Oszwald, volgens mij de werkelijke, praktische architect van de Flamenpolitik, haalden na de latere ver Vlaamsing van de UGent, hier hun grootse slag binnen... Borms was voor hen het best mogelijke instrument om het radicale deel van de Vlaamse Beweging te manipuleren... Zoals gezegd is het Borms, die De Clercqs capaciteiten als propagandist terdege kende, die hem overhaalt terug te keren (o.m. getuigenis Elza De Clercq). Voor De Clercq is de point of no return 12 juni 1917, de dag ná zijn terugkeer, dus meer dan 2 jaar nadat hij op het standpunt van voorwaardelijke trouw aan België gekomen was, het moment dat hij zich moest aanbieden bij de Politische Abteilung in Brussel (bij baron von der Lancken, Pius Dirr e.a.) waar men 'hem beter wilde leren kennen'... Zoals gezegd hebben alle activisten maar ook later iedereen uit de Frontbeweging en Frontpartij deze evolutie doorgemaakt. Na het overlopen van het dagblad van het Vlaamse Front, *Ons Vaderland*, meen ik dat het massale anti-Belgische gevoel daar opgedoken is bij de bestraffing van de activisten, zeg maar na jaar 1919, in combinatie met het triomferende, in se Franstalige Belgisch patriottisme, het groeiende gevoel dat België hen onvoldoende beloonde voor hun offer aan het Front en het *business as usual* in het naoorlogse België waaronder de heropening van de Franstalige universiteit van Gent.

Voor het verdere genezingsproces in onze samenleving inzake repressie en epuratie na WO II is het m.i. noodzakelijk dat er vooral betreffende het activisme een wetenschappelijke onderzoeksvraag wordt opgesteld over de individuele fasering van de evolutie naar het activisme met onderzoek en classificatie van de individuele motivering... Dit moet met een

populatie van ca 10.000 mogelijk zijn. Op het colloquium over het internerings-*Kamp van Lokeren* 3 weken geleden, bijgewoond door enkele honderden, waaronder de fine fleur van de historici betreffende dit onderwerp, opperde debatvoorzitter en prof. em. Herman Balthazar, die het activisme vrij goed kent, ook iets in die richting... Het anti-Belgicisme, toen gekoppeld aan een antidemocratisch discours, waren immers belangrijke beweegredenen voor de collaboratie, beweegredenen die dan ook tot in hun oorsprong moeten worden onderzocht. Ook de oorsprong van het antidemocratisch element is belangrijk... Op zijn assisenproces in september 1919 bediende Borms zich nog van democratische argumenten. Het activisme was niet democratisch gelegitimeerd zoals alle revolutionaire bewegingen tijdens WO I (Irl., Rusland etc.) maar stond een opvallend daensistische, dus democratische politiek voor bv. op sociaal economisch vlak. Pas naar de jaren dertig toe zullen de antidemocratische elementen in het Vlaams nationalisme de overhand nemen... Achteraf gezien kunnen we stellen dat men in plaats van de democratie te verwerpen, ze eerder had moeten verdiepen en verfijnen...

Door de snelle opeenvolging van gebeurtenissen en ontwikkeling van de geesten, was De Clercqs eerste nog Belgisch patriottische oorlogsbundel *De Zware kroon*, eigenlijk een beetje de mist ingegaan. De Clercqs nieuwe gedichten worden nu opgenomen in de activistische en semi-activistische pers en gebundeld in *De Noodhoorn* (de titel spreekt voor zich), een bundel (63 pp) die in het najaar 1916 door het tijdschrift *Dietsche Stemmen* wordt uitgegeven. Voor alle duidelijkheid is *De Noodhoorn* op dat moment geen in se anti-Belgisch boek. De Clercq valt alleen de regering aan, terwijl de koning en de Belgische constructie vooralsnog buiten schot blijven. Het is pas vanaf 1917 dat hij, als dichter van het aktivisme, een hele resem scherpe anti-Belgische gedichten zal schrijven, die zullen worden opgenomen in de latere uitgaven van deze dichtbundel, die daardoor lange tijd de status van cultboek zal verkrijgen binnen de Vlaamse beweging. *Aan die van Havere toen zij vergaten dat ook Vlaanderen in België lag* is zonder twijfel het meest bekende, directe en meeslepende gedicht. Het is een aanklacht tegen de Belgische regering in Saint Adresse en doet denken aan de bewogen geuzenliederen. Het keerrijm en de herhalingen, alliteraties etc. onderstrepen de positie en de strijdbaarheid van de (pas ontslagen) dichter. Het krachtige, expressieve *De voogden* bevat de onbewimpelde eis voor zelfbestuur. Dit laatste is dan nog wel een vorm van zelfbestuur *binnen* het Belgische kader... Hij roept op tot directe actie om het recht zelf te nemen en niet te wachten tot het wordt gegeven. Nooit is de intensiteit waarmee hij zich vereenzelvigd met zijn gedichten zo groot geweest als in deze periode. Dr. De Ridder merkt terecht op dat De Clercqs poëzie "*niet langer fungeerde als prestigeobject dat het uiteindelijke streven moest ondersteunen, maar dat ze (zelf) het medium werd waarin het concrete politieke doel werd omschreven.*" (...) "*De Noodhoorn kent dan ook geen lange allegorische gedichten met zorgvuldige afwegingen, zoals De zware kroon. En van enige terughoudendheid in het gehanteerde discours is al helemaal geen sprake,*" aldus nog De Ridder.

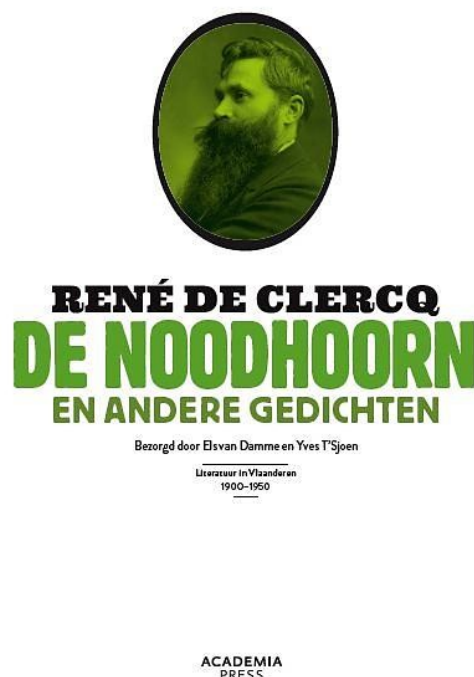
Het is duidelijk dat De Clercqs strijdpoezie een belangrijk wapen is in het activistische propaganda-offensief. Daartoe wordt in 1917 een volksuitgave van *De Noodhoorn* onder de nieuwe titel *Vaderlandsche liederen* uitgegeven. Dertien meer persoonlijk lyrische gedichten uit de oorspronkelijke uitgave zijn hier weggevallen en vervangen door zeventien nieuwe liederen. Het boekje wordt gedrukt op meer dan tweeëndertigduizend exemplaren en deels gefinancierd door het Propagandakomitee van de Raad van Vlaanderen. In april 1920 wordt de dichter door het assisenhof van Brabant bij verstek ter dood veroordeeld. In de naoorlogse repressiesfeer blijft De Clercq populair in het wereldje waar flamingantisme, avantgardisme, anarchisme, communisme, pacifisme zowat door mekaar liepen, met een wirwar van avantgardistische tijdschriften en waar zowat alle kunstenaars strijdend flamingant waren. Stilaan komt de links-rechtspolarisering opzetten met de opkomst van de 'politieke soldaten' van links en vooral van rechts. De 'schoonmoeders' van het Vlaams-nationalisme

die vanuit Nederland de zuivere activistische lijn voorschrijven, worden meer en meer irrelevant. Toch blijft De Clercq's strijdpoëzie, zelfs lang na zijn overlijden in 1932, nog populair, getuige de meestal vermeerderde herdrukken van 1927, '32, '40, '43 en '75.

Joost Vandommele

Deze voorstelling werd opgeluisterd door Egied Vandommele met gedichten uit het boek.

“De Noodhoorn en andere gedichten” is te koop bij het René De Clercqgenootschap en kost 20 €.

Zijn ook te koop

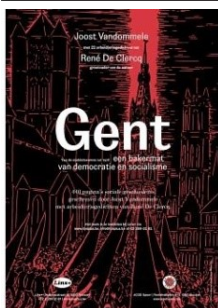
De Clercq Ongelukkig

Een kunstmap met twaalf onvergetelijke gedichten van René De Clercq, mooi geïllustreerd en vertaald in het Frans, Engels en Duits. Deze dichtbundel is anders dan alle andere: heel weinig tekst, alleen twaalf losse bladeren in een map. Los en ongebonden zoals René De Clercq zelf.

Een buitengewoon, prachtig en luxueus geschenk. Altijd bij de hand voor de schenker. Onvergetelijk voor de ontvanger.

De gedichtenmap is een realisatie van ons bestuurslid Armand Deknudt.

Kostprijs: 10 euro

Gent, een bakermat van democratie en socialisme, met 22 arbeidersgedichten van René De Clercq

Auteur: Joost Vandommele, bestuurslid.

Hardcover, kostprijs 25 euro

Alle prijzen zijn exclusief verzendingskosten.

Voor nog meer boeken en publicaties surf naar onze website onder: 'Publicaties' en 'Wij hebben te koop'.

Tentoonstelling 'René De Clercq in De Grote Oorlog'.

De officiële opening van de tentoonstelling 'René De Clercq in De Grote Oorlog' lokte heel wat aanwezigen.

De tentoonstelling kwam tot stand naar aanleiding van de 30ste editie van Open Monumentendag en het herdenkingsjaar van de Grote Oorlog, dit in een organisatie van het René De Clercqgenootschap en Luk Schelfhout in samenwerking met de Werkgroep Erfgoed Deerlijk en met een projectpremie van de Werkgroep Grote Oorlog.

Op elf panelen werd het leven geschetst van René De Clercq tijdens de Grote Oorlog:

De Vlucht naar Nederland,
De Vlaamsche Stem,
Een telegram uit Bussum,
De gekaapte Stem,
Een Gentse kunstenaarskolonie,
Naar Brussel,
Propagandist van het activisme,
Bij de krijgsgevangenen,
Een stormachtige liefde,
Afwikkeling van het activisme,
Tweede vlucht naar Nederland.

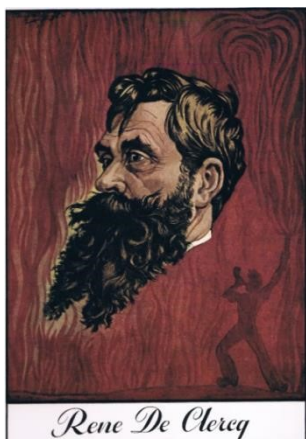
Zijn tijd vooruit

"Men hoort wel eens zeggen dat de Eerste Wereldoorlog het echte begin was van de 20ste eeuw, al was het maar dat het de aanvang betekende van veel nieuwigheden op ideologisch, kunstzinnig en technisch gebied", stelde Joost Vandommele tijdens de officiële opening. "Zoals voor miljoenen individuen heeft deze oorlog ook bij René de Clercq voor een complete ommekeer gezorgd. Van iemand met een veilige betrekking en een goed inkomen werd hij een balling zonder middelen, die zich 's winters in een bibliotheek moest warmen."

"Zijn relatie en familielevens liepen schipbreuk. Van Vlaamsgezinde Belg werd hij een Heel-Nederlandse Vlaams-nationalist en anti-Belg. Voor de moderne schilderkunst werd hij een advocaat en later zelfs mecenas. Veel van deze nieuwigheden laten vandaag, na meer dan

100 jaar, nog directe sporen na. De keuze om Vlaams recht te vinden onder Duitse bescherming blijft tot heden controversieel. Toch zijn de meeste van De Clercq's opvattingen vandaag gemeengoed geworden. Clichématig zegt men dan dat hij zijn tijd wellicht te veel vooruit is geweest..."

Uit de Krant van West Vlaanderen, Rik Devos naar een tekst van Joost Vandommele. Onze oprechte dank aan Luk Schelfhout die in samenwerking met Joost zorgde voor het ontwerp en de samenstelling van de panelen en de brochure.

Ter gelegenheid van de tentoonstelling werd een brochure van 28 pagina's opgemaakt. Deze brochure omvat de elf panelen, een twaalfde over "De Grootte Oorlog in beeld" en is aangevuld met bijzonderheden uit het leven van de dichter.

De brochure is verkrijgbaar voor 5 € bij Erfgoed Deerlijk erfgoed@deerlijk.be of secretariaat René De Clercqgenootschap dhaluin.dekeyser@telenet.be .

Zoek je een boeiende activiteit voor familie, vereniging, vrienden of collega's?

Bezoek aan het geboortehuis van René De Clercq, nu zijn museum.

Een gids verrast je met straffe en ongelooflijke verhalen.

Het turbulente leven van De Clercq. Hoe leefden onze (over)grootouders?

Het aanbod is veelzijdig en in overleg past de gids zich aan naargelang de interesses en/of leeftijd van de bezoekers.

Dit bezoek duurt ongeveer 75 minuten (maximum van 25 deelnemers).

Bezoek aan onze kerk met het unieke Sint-Columbaretabel.

Een beeldverhaal uit de jaren 1500 over het leven van de Heilige Columba, heilige of heks, waarheid of legende?

Dit bezoek duurt ongeveer 60 minuten (maximum van 35 deelnemers).

Niet tijdens de erediensten.

Deze gidsbeurten kosten elk 30 euro per groep. Beide beurten kunnen ook gecombineerd worden en kost 50 euro per groep.

In overleg kan er eveneens een rondleiding op maat worden geregeld.

Als de groep niet al te groot is kan er zelfs aan gedacht worden om een extraatje te regelen zoals een potje koffie, een stukje taart, een pintje of een frisdrankje, ...

Hiervoor wordt, met als basis de prijs per gidsbeurt, vooraf een bedrag bepaald.

Info via secretariaat René De Clercqgenootschap

Rede, uitgesproken op 12 juni 2018, 86ste sterfdag van René

Mijn ouders hebben me in 1956 de volgende namen gegeven: Joost, Herman, Jozef, René. Joost... naar een jonge boer uit De Clercq's 'Het Rootland'. Herman naar mijn vader, die zelf genoemd werd naar Herman van den Reeck, een jonge links-flamingant die op 11 juli 1920 op de Antwerpse Grote Markt werd doodgeschoten (in die tijd, onmiddellijk na de wereldbrand dierf men nog hopen op de 'wereldrepubliek der menselijkheid' en wist men nog niet dat één en ander zou uitmonden in de vreselijkste dictaturen ooit...). Jozef naar mijn grootvader langs vaders zijde: Jozef Pieter Vandommele (roepnaam Piet), een jonge onderwijzer geboren in 1891 die de Eerste Wereldoorlog van de eerste tot de laatste dag als brancardier heeft meegemaakt. Hij was ingedeeld bij de 2de legerafdeling 1ste Cie. Ite Genie D91, de legergroep die meest geïnfecteerd zou worden door de geheime Frontbeweging...

Ik heb van Kris Christiaens een boekje uit 1933 ontvangen over de Frontbeweging geschreven door dr. Hilaire Gravez, die aan de leiding stond van de geheime Frontbeweging precies in die Tweede Legerafdeling waar, zoals gezegd, de onrust het grootst is geweest. Mijn grootvader Piet agiteerde er net onder Gravez, met wie hij overigens zijn hele leven bevriend is gebleven.

En ten slotte mijn laatste naam: René naar mijn moeders vader, onze lokale held...

Ik zal de geschiedenis van Wereldoorlog I trachten op te hangen aan hetgeen mijn beide grootvaders zélf hebben meegemaakt en medegedeeld. Getuigenissen uit eerste hand dus...

Tijdens Wereldoorlog I is één van de belangrijkste ontwikkelingen het ontstaan van het anti-Belgicisme en daaruit voortvloeiend de genese van het Vlaams-nationalisme als aparte politieke factor en dit uit de pijlers van activisme en Frontbeweging.

Alle actoren of medespelers hebben in deze geschiedenis dezelfde evolutie meegemaakt, zij het wel op verschillende momenten: a) bij de aanvang waren ze allen Vlaamsgezinde Belgen, b) op een bepaald moment vragen ze (meestal aan Albert I) rechtszekerheid voor Vlaanderen ná de oorlog en nemen ze een houding aan van voorwaardelijke loyaliteit t.o.v. België, c) ze krijgen geen of een halfslachtig antwoord en breken met België als referentiekader.

René zette zijn eerste stap op 11 juli 1915 met zijn famous telegram aan koning Albert waarin hij, precies twee jaar vóór de *Open brief* van de Frontbeweging (het is zonneklaar dat het activisme altijd het voortouw nam in de strijd en de Frontbeweging altijd later tot dezelfde inzichten kwam dan het activisme; nochtans wordt het activisme in de Vlaamse geschiedenis steeds als stiefkind behandeld), garanties voor de Vlamingen vraagt ná de oorlog. In een speech op 18 september 1917 vertelt en motiveert René zelf zijn evolutie:

"Wat was feitelijk ons land, waarvan het geluk en de rijkdom steeds zo triomfantelijk uitgebazuind werd, O stoffelijk en geestelijk arm! Want de hoge ambtenaren hadden Vlaanderen aan zijn lot overgelaten, ja traptten het dieper in het slijk van het verval. Vlaanderen zonk immer lager, omdat het Vlaams ook meer verknoeid werd. Taalwetten? Wij Vlamingen, die in meerderheid waren in België, we kregen er geen; ja toch, later werd er een aaneengezet van gele, blauwe en rode lappen, naarmate de katholiek, de liberaal of de socialist de overhand had. Doch wie draagt zo'n bont kleed, dan een harlekijn of vastenavondzotten? We waren arm en verdrukt, maar geen vastenavondzotten! We wilden eigen recht, eigen taal, een eigen thuis, dus zelfbestuur! Het is nu niet alleen dat we dit eisen, reeds voor lange jaren hebben we erom gesmeekt en geroepen! Men zegt, onze taal is te min en te lelijk om tot opleiding en ontwikkeling onzer kinders te dienen? O kijk dan naar onze Noorderbroeders, die zo hoog staan in beschaving als welk ander volk ook. Maar de aan de grond eigen taal klinkt in dit land, dat thans ook zo gelasterd wordt, hoewel het onvergetelijk gastvrij is geweest voor onze uitgeweken landgenoten. Hoe heerlijk is het daar, waar de kleine den grote gelijk is, en allen éénzelfde taal spreken! In Nederland was ik bestuurder van de Vlaamsche Stem, door de regering niet gesteund, terwijl deze toch grote sommen over had voor de Frans-Belgische dagbladen. In deze laatsten werden niet alleen de Duitsers aangevallen, maar de Germanen in 't algemeen. Jamaar zei ik, wij Vlamingen zijn toch ook Germanen? Men werpt ons met slijk; dat mag niet voortgaan! Toen hebben we de koppen bij Bussum bijeengestoken, om daar tegen in te gaan. In de Vlaamsche Stem deden wij ons best om België te verdedigen, we toonden onze sympathie voor onze koning, en moedigden onze Vlaamse jongens van achter het front dapper aan. En welke was de beloning? Omdat we niet wilden aftreden als leiders der Vlaamsche Stem werden mijn vriend Dr. Jacob en ik afgesteld als Belgische leraars: dus, eenvoudig gebroodroofd! Mijn vrouw lag in die dagen ziek in het gasthuis, voor de tweede maal geopereerd. En toen ik vertelde hoe de Belgische regering mij had afgesteld, omdat zij niet inzag dat mijn liefde tot Vlaanderen onvereenigbaar was met mijn Belgische plicht, toen kloeg ze niet, de sterke vrouw, maar zette mij aan Vlaanderen om niets ter wereld ontrouw te worden. En ik, die niet wilde dat zij en mijn kinderen later zouden moeten blozen over mijn onman zijn, ik streed voort, al kon het mij ook tot de dood leiden! Wat later vernam ik dat men thuis, in Vlaanderen, ook wakker geworden was. Met heel veel genoeg hoorde ik dat oude en jonge krachten waren opgestaan, om zich manmoedig te verzetten tegen de willekeurige handelswijze der franskiljons. Maar dan kwamen er stemmen uit Havere. Zoveel kogels en zoveel jaren dwangarbeid werden met koninklijke vrijgevigheid uitgedeeld aan die het waagden zich met Vlaamse beweging bezig te houden!

Wel, zei ik, ginds in Vlaanderen is wat te verdienen, dan wil ik er ook bij zijn (hier zet De Clercq zijn tweede onomkeerbare stap naar het anti-Belgicisme). Daar ik reeds lang heimwee voelde naar mijn dierbare moedergrond, kwam ik hier terug, terug bij u allen, Vlaamse vrienden. Te Brussel en te Antwerpen werd ik zo hartelijk ontvangen, dat het mij goed deed aan 't hart, mijn hart dat reeds zo dikwijls werd beproefd. Vooruit nu, Vlaamse broeders de overwinning is niet ver meer, voornamelijk als wij elkander de hand reiken en recht op ons doel afgaan, zonder ommezien. We hebben al de bestuurlijke scheiding, verleen ons uw medewerking om de politieke scheiding te bekomen en ons eigen huis staat gereed!"...

Nergens werd de onrechtvaardigheid t.o.v. de Vlamingen zo aan den lijve gevoeld dan in het veldleger achter de IJzer. Tot december 1915 bereikte *De Vlaamsche Stem* met de teksten en gedichten van De Clercq het front. Volgens Gravez werd het franskiljonisme van de officieren veel erger toen men achter het front voor het eerst van het activisme hoorde: ze spraken 'd'exterminer tous les flamingants'. Ook de gewone burgerlijke bevolking van Veurne-Ambacht moest het ontgelden, nog volgens Gravez werden die Vlaamse mensen geplaagd en getergd, op alle wijzen gescholden en bespot... Uit vele getuigenissen, waaronder deze van De Clercqs oud-collega's aan het Gentse atheneum, de latere ruwaard van de Frontbeweging, Adiel De Beuckelaere en de oprichter van het Fronttoneel Oscar De Gruyter, leren we dat De Clercq zowel als richtingaanwijzer inzake Vlaamse beweging dan

als dichter vrij populair was achter het front. Volgens Gravez stamt de hoofdslogan 'zelfbestuur' van de Frontbeweging (mei 1917) overigens rechtstreeks van De Clercq's rijm: 'Weg met de voogden! Zelfbestuur!' De Clercq had dit op 11 juli 1916 aan zijn vriend Borms gestuurd toen die hem om een gedicht vroeg voor 11 juli. René schreef: "*Ik voldoe gaarne aan 't verzoek van 'Het Vlaamsche Nieuws' en stuur U ons programma op rijm...*" Dit krachtige, expressieve gedicht, bevat de onbewimpelde eis voor zelfbestuur, op dat moment nog binnen een Belgisch kader. De Clercq bevindt zich nog in de tweede, voorwaardelijke fase en roept op tot directe actie om het recht zelf te nemen en niet te wachten tot het wordt gegeven. Dit gedicht heeft in die tijd onwaarschijnlijk veel invloed gehad...

Hier nog een getuigenis van ene Vander Borght die de Clercq's invloed achter het front illustreert: "*Adiel De Beuckelaere, de vooroorlogse atheneumcollega van De Gruyter, was de voorzitter en scha-beletter van al onze leutige en andere vergaderingen. Hij zwaaide nu ook den scepter en hij had reeds een paar luidruchtigaards moeten tot de orde terugroepen met het oog op mogelijk spionachtig luisteren vanwege de majoor die boven sliep (de vergadering greep plaats bij boer Lycke te Kruisabele (Eggewaartskappelle)), toen hij opeens riep:*

— *Allez, Oskar, draag eens iets vóór, dan zwijgen ze!*

— *Ja, Adiel, zei De Gruyter, en hij stond recht.*

Hij wachtte tot alle glasgerinkel stil viel en tot het gepraat gedaan was, beet even zijn mondhoeken dicht en toen ging het: Wat doen we voor u, arm Dietsch? Elkeen zweeg nog meer en sommigen rilden."

Zoals gezegd hinkte de Frontbewegingpolitiek het activisme na. Het bewustzijn bleef er eigenlijk nog de gehele oorlog en kort daarna in de tweede fase hangen, te weten de voorwaardelijke trouw aan België en zoals de Clercq ook lang had gedaan: trouw aan koning Albert... Hiermee kom ik naadloos tot het wedervaren van grootvader Piet.

Op 24 oktober 1917 wordt Piet veroordeeld tot 8 dagen gevangenis (waar hij de toiletten moest kuisen) om zonder voorafgaande toelating een artikel 'Ne kemel' *de nature à diviser l'union nationale* in *Vrij België* te hebben gepubliceerd (het blad van Van Cauwelaert in Holland; de fronters bleven lang hopen op Van Cauwelaert die principieel binnen het Belgische kader wilde kleuren). Het was een reactie op een van de vele anti-Vlaamse scheldartikelen in de semi-officiële *XXième siècle*. Iets later kreeg hij een week kamerarrest omdat hij zonder toestemming naar de mis geweest was. Het deerde hem niet: "*Ik zal fier zijn van voor mijn Vlaamse overtuiging gestraft te worden.*" Zijn protest bij koning Albert en volksvertegenwoordiger Van de Perre haalde niets uit.

Piet Vandommele getuigt eveneens van een toevallig onderhoud met koning Albert in de uitzonderlijk strenge winter van 1917-'18: "*Ik lag toen met een deel van de kompanie op rust in houten barakken van 't leger in Oeren. De drie brancardiërs konden als verblijfplaats beschikken over een kleine loods, waar ook het onderzoek van de dokter en de verpleging der zieken en kleine kwetsuren kon geschieden. Daar de kompanie geen kolen verschaften moesten de wilgen, de struiken en de bomen van de omtrek er aan geloven en ze werden, gekapt en gekloven gestookt in de kachels die we in de loodsen gevonden hadden achter gelaten door de kompanie die daar voor ons gelegerd had.*

In ons kotje stond ook zo één van die kleine duivelkens gemaakt van een niet ontplofte bom van de fritzen. Om 't gekapte hout te laten drogen hadden we de stukken opgestapeld tussen de wand en de stoofbuis. 't Stoofke stond roodgloeiend toen opeens het barakske volstond met generaals van de staf met onze kapitein en sergeant-fourrier. Ik sloeg aan min of meer onbeholpen door 't feit dat men ons, brancardiërs, soldaten van 2de klas dit nergens had geleerd. Toen bemerkte ik de koning in uniform van generaal te midden die regen van sterren. De koning sprak me aan in 't Vlaams met een Duitse tongval en met een blik op de brandende kachel en 't opgestapelde hout daarachter, zei hij iets van " 't Is hier goed warm, 't mag wel in zo'n strenge kou." Ik trek mijn stoute schoenen aan en zegde "Ja, Sire, maar gelijk ge 't ziet worden hier geen kolen van de kompanie gestookt, maar we trekken ons plan en we stoken toch!" Door de bevoorradingsdienst van 't leger, de fameu-

ze Intendance, moest in het winterseizoen 1 kg steenkool per man en per dag beschikbaar gesteld worden. Ik vervolgde: "Ik ben 2 jaar in de kompanie en nooit werd er ons één kilo kolen geschonken!" Grote ontsteltenis vooral bij de kapper en de fourrier volgde op die woorden. Er ontstond beroering en er werden verontschuldiging gesproken van kolen voor de keuken. De waarheid is, dat de kolen, behalve voor de keuken, dienden voor het verwarmen van de messen en 't logies van de officieren en de rest ging naar het lief en de mooie meidekens achter het front. 't Zelfde gebeurde met de mooiste stukken vlees, de koffie, suiker, vet enz. ik hoorde iets zeggen in 't Frans dat de barakken moesten verwarmd worden en inderdaad, 's anderendaags waren er kolen beschikbaar!

"Mag ik nog iets zeggen, Sire" hoorde ik mezelf zeggen en de kop van onze Waalse kapitein sloeg rood uit. Na de toestemming van Sire begon ik mijn verbittering uit te spuwen over de toestanden in het leger en in de kompanie. "We zijn in totaal met 117 man, waaronder 13 Walen. De officieren zijn Walen, de dokter is een Waal, alles geschiedt hier in een vreemde taal die de 100 Vlamingen niet verstaan. We worden bevolen, gestraft en de dood ingezonden in een vreemde taal." (Volgens Gravez maakten de Vlamingen 80 % van het leger uit en werd dit tot hun nadeel in de loopgraven nog met 15% vermeerderd (93 tot 97 %). Naar zijn oordeel sneuvelde er dus, in verhouding van hun getal 15 % Vlamingen te veel, dat maakte een 5.000 te samen.)

"Hier enkele kilometer zuidwaarts zijn Senegalezen ingekwartierd, Franse koloniale troepen, weet U Sire dat die veelal ongeletterde, onbeschaafde soldaten bevolen en aangevoerd worden in hun eigen taal." Ik sprak zo verder over straffen, over krijgsraden enz. Toen ik uitgesproken was zei de koning: "We zullen dat onderzoeken, brancardier, er komt verandering." Tot verstomming en misschien tot verontwaardiging van zijn gevolg reikte hij mij de hand en verliet met zijn stafofficieren, de kapitein en fourrier de barak. En ik wil u nu vertellen wat het gevolg was van mijn stoutmoedigheid? Vanaf de volgende dag kregen we kolen en nog dit geschenk voor mij: ik moest bij de kapitein komen, deze kafferde me uit en strafte me met 8 dagen gevang (politiekamer) omdat ik dingen aangeklaagd had en dit niet gedaan had 'par la voie hiérarchique' volgens het militaire reglement. Hij schold me uit voor rotte vis, voor oproerkraaijer en verspreider van geheime druksels en vlugschriften. Hij beweerde dat ik meer te zeggen had en rapper gehoorzaamd werd aan en door de soldaten zelf dan hijzelf. Ik verweerde me koppig in mijn beste normaalschoolfrans en moest bij generaal Drubbel op rapport komen. Deze in Vlaanderen geboren franskiljon, bevelhebber van de 2de legerafdeling ondervroeg me, over alles wat ik wist over de wantoestanden in het leger. Het kwam tot een hoogoplopende woordenwisseling en 't besluit was: "Ge zijt een gevaar voor 't leger, ge zijt de schuld dat de frontsoldaten morren en betogen, ge ondermijnt de legermoraal en predikt opstand" en dreigend in het Frans snauwde hij het gesprek af met: "Vous êtes un sale individu, je vous trouverai!" Ik kon gaan. Ik werd onder bewaking overgeplaatst naar 't veldhospitaal der 2de legerafdeling. Ik kreeg een Brussels korporaal als bewaker. Ik had tot de koning gesproken!"

In maart 1918 richtte de regering dan een officiële klachtencommissie op: Vandommele krijgt zes dagen kamerarrest louter omdat hij het adres van deze officiële controlecommissie gevraagd had. Hij deed dit nadat hij geweigerd had een tekst te vertalen, omdat hij vond dat dit het werk van de voorgeschreven officier-vertaler was. Hij werd terecht gestraft voor deze 'poging tot intimidatie', vond minister van Oorlog De Ceuninck. De gestrafte stond overigens bekend als een 'déplorable esprit' (een droeve geest), liet de excellentie aan zijn collega Helleputte weten. Zo had Vandommele kort ervoor vier dagen arrest gekregen (weeral) omdat hij zonder verlof naar de mis getrokken was. Vandommele eindigt zijn verweerschrift in 'Ons Vaderland' met:

"Daaraan ziet ge wat men te verwachten heeft van commissies samengesteld uit vijanden van het Vlaamsche volk, ten minste doen wat men voor de zwartjes uit Congo doet... ze drillen in hun taal... dus Vlaamsche regimenten of nog liever: geen regimenten... geen leger... want het leger is de school van alle ondeugden... Domheid, onrechtvaardigheid, bekrompenheid, diefstal, dit alles spant er de kroon. Gelukkig landen waar de heeren Militaris-

ten in den hoek staan! Ongelukkig waar ze alles te zeggen hebben zoals nu, bij ons. Ik wil eindigen met de bewering dat geene soldaten zoo achteruit gesteld worden als de Vlaamsche. Het feit is bewezen dat ze met 95 op 100 in 't onmiddellijke doodsgevaar stonden... aan 't zakskens vullen op de voorposten, in de aanvallen, op de kerkhoven, in de hospita-len... Schier geenen vond men in de gemakkelijke postjes van den achteruitdienst. In de munitiefabrieken, bureelen, stapelplaatsen enz.

Ons bloed mocht vloeien... 't was maar Vlaamsch bloed en dus zoo kostelijk niet als dit van Franskiljons en Walen. Dooden van den IJzer! Gestraften uit de boetkompanies! Boetelin-gen uit de kerkers van Fresnes en de houthakkers-kompanies van Coulonche, spreek als ik lieg!"

En de Tweede legerafdeling heeft het geweten! Hun bevelhebber, de genoemde Honoré Drubbel, een volbloedfranskiljon uit Oostakker, verklaarde op het Hogeschoolproces op 8 juli 1920 onder ede: "*Le régiment coupable y a laissé peut-être 1000 hommes et s'est briablement réhabilité.*" M.a.w. dat het regiment waarin het meest deserties voorgekomen waren of dat het meest aangetast was door de Frontbeweging de schande uitgewist had met zijn bloed. Hij had ze dan ook in de voorste linies gezet bij het eindoffensief... In november 1918 verdween het activisme met de aftocht van de Duitsers. De Clercq had op 18 oktober enigszins optimistisch maar profetisch gezegd: "*Wij wijken slechts achteruit als een stormram, om met één haal de reeds gebarsten vesting van het Belgicisme stuk te stoten.*" De Vlaamse Frontbeweging, waarop de activisten in de eerste plaats hun hoop hadden ge-steld, was verspreid en compleet ontwricht door het eindoffensief. De frontsoldaten, die ooit hadden gehoopt dat hun bloedoffer aan de IJzer na de oorlog vruchten zou dragen,

konden de plunderingen van activistische wonin-gen, zeker in Gent, niet verhinderen noch de ver-vlaamste Gentse universiteit behouden. Men werd overspoeld door een arrogant Belgisch, dus in se Franstalig patriottisme. Volgens Gravez kwamen ze onder de invloed van hun 'thuis' en deelden ze in min of meerdere mate de haat die bij de bevol-king tegen de activisten was opgewekt... Bovendien had het Belgisch leger 10.000 gesneuvelden in anderhalve maand (zie verklaring generaal Drubbel). Als je het dagblad van de Frontpartij *Ons Vaderland* leest, nemen de Fronters de laat-ste stap in hun evolutie, nl. het anti-Belgicisme, pas eind 1919-1920 tijdens de activistenproces-sen...

Nu pas werd voor hen ook Albert, die altijd al meer schrik had van de franskiljonse officieren-kaste dan van de Vlaamse soldaten, met zijn 'Vlamingen, gedenkt de gulden sporen' niet meer dan een 'belover'... Zij beseffen dat ze té veel hadden geleefd van illusies en aan het lijntje wa-ren gehouden. Op het moment dat ze eventueel gebruik konden maken van de macht van hun (gewapend) getal, nl. in de winter 1917-1918, hebben ze dit niet gedaan...

Tot zover Joost Herman Jozef René Vandommele

Deze speech werd opgeluisterd door Egied Vandommele met gedichten van René De Clercq.

Gust De Smet - Stil de Tijd

Onder deze titel ging in Sint-Martens-Latem een bescheiden doch krachtige tentoonstelling door n.a.v. de 75ste verjaardag van het overlijden van René De Clercq's vriend, kunstschilder en houtsnijder Gust De Smet. Deze tentoonstelling liep op twee aangrenzende locaties nl. het Gevaert-Minnemuseum en De Kluis, een voormalige dominicanenrefuge, prachtig gerestaureerd door kunstverzamelaar Herman De Bode. René De Clercq bewonderde al voor de oorlog zijn even oude vriend enorm omdat die ongehinderd van enig sociaal of politiek engagement, 'boven het rumoer', creatief kon werken. In de zomer 1915 loopt De Clercq dan De Smet en zijn boezemvriend Fritz van den Berghe tegen het lijf in Amsterdam. Hij zal zich onmiddellijk inspannen om hun vroeg expressionistisch werk te promoten. Op 24 augustus 1915 schrijft hij in *De Vlaamsche Stem*: *"Hetzij hij landschappen schildert, binnenhuizen of stillevenen, hetzij hij portretten penseelt of eigenaardige gedachten in samenstellingen uitwerkt, steeds blijft Gustave de Smet persoonlijk, voornaam, flink modern; steeds onderscheidt zijn kunst door losse levendige tekening, ongemeen fijne en fraai harmonieërende kleur en vooral door dit onverpoosd streven, welk het kenmerk is van de waarlijk goede en grote artist. Hij is niet van dezen, die zich laten verleiden door makkelijk behaalde bijval en rustend op hun lauweren, hun beste tijd vergapen in bewondering voor het voltooid schone. Wat hij voorbrengt is zo niet telkens hoger, dan toch telkens anders. Nederig en trots tegelijk ontwikkelt zich in stilte zijn hoog reikend vernuft en schept schatten waar de menigte soms aanvankelijk geen oog voor heeft maar wier onvergetelijk echte waarde in het licht moet gesteld door geestverwanten en mede-artisten."*

Via fauvist Henri Le Fauconnier en inzichten verworven via de houtsnijkunst leert De Smet nog meer synthetiseren. Met een niet te ver doorgedreven kubisme met meetkundige verdeling en sterke aflijning maar behoud van de klassieke dieptewerking terwijl ook de figuren nog enigszins gelijkend waren, vindt De Smet stilaan zijn eigen stijl. Vanaf eind 1918 zet De Clercq zich o.m. via tentoonstellingen en vanaf november 1919 in zijn kunsthandel *De Blauwvoet* nog meer in voor de moderne kunst van zijn vrienden. Vanaf 1920 wordt het

GUST DE SMETSTIL DE TIJD

'Het boeket' uit 1924 sierde de affiche van de tentoonstelling.

werk van De Smet via André De Ridder en PG Van Hecke ook in de Brusselse galerij *Sélection* vertoond. In 1922-'23 keert de Smet definitief uit Nederland weer. Brussel wordt voor een tijd zowat het 'Mekka van het expressionisme' en De Smet's kunst wordt er goed verkocht... Hij schildert nu zoals een architect een huis ontwerpt: hij stelt zijn schilderij a.h.w. samen in een compositorische opbouw. Opvallend is de ingetogenheid, het tijdloze stille van zijn figuren (vandaar de titel *Stil de tijd*). Zij vertonen nooit emoties of conflict. De aimabele ingetogenheid van elk schilderij is echter wel steeds emotioneel geladen en wordt veelal gebroken door een humoristische 'knipoog' van De Smet... De tentoonstelling in *De Kluis* heeft een selectie van 20 topwerken uit de periode 1906-1929, bijeen gebracht door De Smetkenner bij uitstek, Piet Boyens, waarvan René De Clercq enkele persoonlijk tot stand heeft zien komen.

Joost Vandommele

‘Hij koos voor zijn volk tegen de slechte staat’

Ik kreeg onlangs ter ordening de correspondentie tussen Elza de Clercq (dochter van) en dichter Wies Moens voorgeschoteld. Moens werd flamingant in het spoor van de katholieke

Lodewijk Dosfel en was vanaf 1916 student Germaanse aan de ‘wederrechtelijk’ vernederlandste Gentse universiteit. Hij werd hiervoor veroordeeld tot 4 jaar gevangenis maar werd in maart 1921 vervroegd vrijgelaten. Al in de gevangenis bekende hij zich als dichter tot het humanitair expressivisme. Hij evolueerde autoritair en radicaal Groot-Nederlands. Hoewel betrokken bij de stichting van zowel VNV als Verdinaso, bleef hij op eigen onafhankelijke en vrij geïsoleerde manier o.m. via een eigen tijdschrift *Dietbrand* een persoonlijk Diets volksnationalisme propageren. In het begin van WO II vond hij aansluiting bij het VNV en kreeg hij de leiding over ‘de gesproken uitzendingen’ van *zender Brussel*. In ‘43 nam hij ontslag wegens steeds sterkere Duitse en SS-gezinde inmenging. Bij de bevrijding dook hij onder. In mei 1947 werd hij bij verstek ter dood veroordeeld. Vier maanden later vluchtte hij naar Nederland. Hij woonde in Beek bij Geleen (NI Limburg) en was er leraar en directeur van een volksuniversiteit. Moens speelde geen actieve rol meer in de naoorlogse Vlaamse

Beweging wat niets afdeed van zijn hoge symboolwaarde. Voor de radicale, Groot-Nederlands georiënteerde flaminganten was hij de ‘ongekroonde koning van Vlaanderen’. Moens sprak op 17 juni 1932 op de begrafenis van René De Clercq. Hij schreef hierover als volgt: *"Toen hij in de zomer van 1932 te Lage Vuursche werd begraven, stond over de goede Dietse aarde de hemel in lichtelaai. Maanden lang behield ik op mijn handen de vlekken die de zon daar brandde, terwijl ik aan de groeve stond en van het omkrullend papier mijn 'Adieu' las voor de Bard van het kampende Vlaanderen, van het wordende Dietsland. De vogelen floten in het vlammend gebladerte van de vorstelijke kruinen boven ons hoofd. Dronken van licht tuimelden vlinders over elkander. Vuur liep door het gras, dat geen windje verkoelde; liep over het glimmende hout van de kist, over de zwarte pakken der treurende. — Zó was Natuur haar afscheid van de man die van zichzelf getuigde, dat hij de Zon droeg in zijn merg en bloed!"*

Na vele jaren neemt Elza De Clercq in januari 1963 contact op met Moens. Zij vraagt hem een inleiding te schrijven voor een beknopte bloemlezing van De Clercqs gedichten die in pocketvorm bij ‘Heideland’ zal verschijnen in de reeks ‘poëtisch erfdeel der Nederlanden’. In mei is Moens’ tekst klaar. Het contact wordt inniger en Elza zal Moens verschillende keren gaan bezoeken in Beek. Over de inleiding is ze in de wolken. Volgens haar is het ‘een echte belijdenis’: *"Nooit of te nimmer zal nog iemand een inleiding voor vaders gedichten kunnen schrijven die met de uwe te vergelijken is. (...) Ze is zoals mijn zus en ik ze denken en voelen maar niet onder woorden brengen kunnen. Mijn zus was namelijk juist hier en samen hebben wij ze nog eens doorgelezen. Fijn dat U dat werk hebt willen doen, want geen ander in Vlaanderen zou dat zo naar onze zin hebben kunnen doen. Hiervoor onze warme dank."* Dan volgt een ontzuivering: ‘Heideland’ wil de gedichten in moderne spelling en niet zoals Moens en Elza die ze in oude spelling wilden... Het échte obstakel is echter een minuscuul tussenzinnetje in Moens’ tekst. In juli ‘63 vraagt Heideland om ‘die koos voor zijn volk tegen de slechte staat’ te willen schrappen omdat het een in se politiek zinnetje

zou zijn dat afbreuk zou doen aan de 'sereniteit' van de uitgave en 'niets toevoegt aan de literaire waardering van het gedicht 'Aan die van Havere'. Moens weigert pertinent omdat: *"Ik zou ontrouw zijn aan de geest van De Clercq en daarenboven ook ontrouw worden aan mijzelf."* (De Clercq schreef immers in 1930 zelf in Eeuwfeest: *"Wij, Vlamingen, wij haten Den slechtste staat der staten."*) Gedichten zoals 'Aan die van Havere' zijn immers in se politiek... Elza, die akkoord is met Moens maar toch wil dat de bloemlezing er komt, zal met 'Heideland' overeenkomen om aan Karel Vertommen te vragen een nieuwe inleiding te schrijven. Inmiddels vraagt Moens zijn inleiding terug. Elza schrijft: *"Hierbij zend ik je dan, tot mijn overgrote spijt, je inleiding terug en ik beken dat ik ze afgeschreven heb... voor het geval je ze in een verbitterde bui zou kunnen vernietigen."* Eind 1964 verschijnt dan de bloemlezing onder titel 'Daar is maar één land'. Elza hoopt dat ze met het nieuwe elan in de Vlaamse Beweging (Marsen op Brussel etc.) goed zal verkopen... Eind 1965 wordt er voor de nooddriftige Wies Moens, aan wiens leraarschap een eind is gekomen en die om ideologische redenen de volksuniversiteit verlaat (Moens kan niet overweg met de ideologische nieuwlichterij van de jaren '60), vanuit Vlaanderen een steunfonds opgezet met Elza's schoonbroer, Herman Vandommele, als spilfiguur. In 1975 geeft Elza opnieuw 'De Noodhoorn' uit. Uit een brief dd. 30 september 1977 aan Moens blijkt dat de verkoop van de pocket al bij al niet denderend geweest was: *"Ik stelde Heideland voor de voor hen onverkooptbare pockets tegen verminderde prijs over te nemen; vandaag kreeg ik antwoord dat deze al vernietigd zijn. Ik vind het fijn, dan hoef ik met hen niet meer af te rekenen..."* Zij zal nu n.a.v. het 100ste geboortjaar van haar vader in eigen beheer de bloemlezing 'Liederen leeft' uitbrengen, waarin de oorspronkelijke inleiding van Wies Moens zal prijken...

Joost Vandommele

Waalts bezoek in ons museum

dag geweest is en de enthousiaste Walen beloofden ons een bezoek aan een min of meer equivalent museum in Wallonië!

Joost Vandommele

TRAGIEK VAN DE VOLKSDICHTER

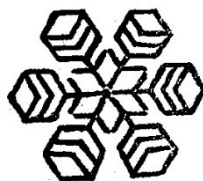
LEVEN EN ARBEID VROEGER EN NU

Vooraf: over de Schoonheid

Schoonheid bestaat niet. Kunst al helemaal niet. Wat krijgen we nu? Wel dan: heb je al eens kunst ontmoet? Het ding kunst of mevrouw Kunst? Tijd voor uitleg. Bestaat *rood* zomaar? *Vierkant* zomaar? Nooit rood of vierkantig zomaar ontmoet, maar steeds *iets* dat rood of vierkant is – een bloem, een tegel. Kortom, *rood* en *vierkant* zijn *eigenschappen*, geen *dingen*. Eigenschappen bestaan niet op zichzelf. Evenzo *kunst*, kunst, het artistieke, esthetische, is geen ding maar een eigenschap. En het kunstwerk dan? Een kunstwerk is een iets, een ding dat de eigenschap kunstig, artistiek, *heeft*, en niet *is*. Het ding is de schoonheid niet. Nu worden zekere dingen gemaakt puur om de schoonheid, die verder voor niets hoeven te dienen. Die noemen we dan kunstwerken. Ook veel gewone, te gebruiken dingen vertonen meer of minder schoonheid: lepels en vorken, meubels, huizen, bomen, zelfs machines.

Wanneer is nu iets mooi? Alleen de mens vindt iets al dan niet mooi (uw kat en hond kunnen jammer genoeg niet spreken). In al het bestaande en in heel de natuur is er geen begrip of eigenschap "schoonheid". Iets mooi vinden kan alleen de mens, is een kwestie van gevoel, een positief benaderen, een gevoel van *belangeloos welbehagen* (I. Kant, 1724-1804). Waardoor vinden we dan iets mooi?

Eerste Schoonheids criterium. Alleen de mens, door verstand en bewustzijn geplaagd, spreekt zijn gevoelens uit, gaat zijn evaluatie der dingen uiten. Finaal stamt dit positief-negatief aanvoelen uit de diepten der evolutie. Wat is er dan "mooi" en positief in de evolutie? Alles wat de beste overlevingskansen heeft. Een mooi dier, mooi lichaam: jong, sterk, lenig. Niet te dik: dan haal je geen snelheid: niet te dun: dan heb je geen uithoudingsvermogen. Sexy: dat belooft nageslacht, voortbestaan. Wat de mens betreft: daar staat hij dan, de held: Odysseus, Hercules, veel jonge goden als prachtatleten uitgebeeld, Hermes, Ares, Apollo – die heeft nog hersens ook. Daar staat zij dan, de heldin, godin: Demeter, Freya, Aphrodite, slank maar goed in het vlees. Ferme boezem, dat voedt kinderen, wijde schoot, dat belooft voorspoedige zwangerschap, alhoewel. Alles in goede proporties die het leven wat draaglijker maken. Kortom mooi is wat het leven bestendigt. Niet zo belangeloos dus. Wat is anders het mooie bij kikkers, palingen, de paarden en de varkens? Maar alleen de mens kent het mooie, door zijn bewustzijn, een psychische bovenlaag ontstaan uit de complexiteit van de materie, weten we nu. Vandaar verstand, gevoel, schoonheid, liefde, extase.

Tweede Schoonheids criterium. Een tweede natuurlijk schoonheids criterium – neveneffect van het eerste? – is orde en regelmaat. Wij zijn gefascineerd, gehypnotiseerd door het ordentelijke: de zuivere cirkel (zon en maan), ritme, herhaling (ook natuurcyclussen, de regelmatige tijdsopvolging). Uiteindelijk de rust en de zekerheid van het ongestoorde en de herhaling, in zijn geheel: de kosmische orde. Zo je wil de reminiscentie aan de prenatale baarmoederlijke extase, onze eerste kosmos, doorzinderd door het ritme van een hart daarboven. Alle wetenschap een nostalgische zoektocht naar de ultieme orde, de prenatale kosmos. Dit vinden we dan terug in onze zang, dans en muziek, in de architectuur afgekeken

van de orde in de natuur: gave cirkels en krommingen, regelmaat in bloem- en plantvormen, bij dieren. Ook dat noemt een tot bewustzijn gekomen wezen dan mooi, schoonheid. Kenneth Clark zal zich afvragen of we een figuur, een naaktmodel, mooi vinden vanwege zijn benadering van een stelsel ideale vormen of dat we de gave abstracte vormen mooi vinden vanwege hun benadering van de natuurlijke lichaamsvormen [ook in de hele natuur]. Vormen die we dan herhalen in gebruiksvoorwerpen en architectuur.

Dans: het summum van traditionele schoonheid. Primair is dans aanloop tot seks. In de dans toont de mens zijn lichaam en zijn levenskracht, en dit via ritmische en geometrische bewegingen – daarmee de ultieme versmelting van leven en kosmische abstractie, zo ook aanzet tot roes en extase, voltrokken in lagere regionen door seks, in hogere regionen door mystieke eenwording met het Al of de Godheid. In de disco verworden tot, ja tot wat?

Ook dans is een gebaar, een teken, een teken is een woord, een begrip waarmee we de wereld willen begrijpen en aan banden leggen. Elk gebaar, elk woord is een bezwering van het ondraaglijke mysterie van het Zijn. K. Clark: “[Al die (menselijke)] energie is eeuwige verrukking; van in de vroegste tijden hebben menselijke wezens gepoogd ze vast te leggen in een of andere hiëroglief. Mogelijks is het de eerste van alle artistieke expressie.” Zo naderen we toch al wat de poëzie en het volksdichtwerk. Wat eind twintigste eeuw van schoonheid en dans overbleef vonden we in volgend gedicht: (Nolan Foot)

Popster

Dertigduizend kierewieten
Gapen mij extatisch aan
De armen hoog, de lijven wiegen
Wat heb ik hen dan aangedaan?

Een rilde dij, wat schouderblad
Heb ik iets wat niemand had?
Kom tot mij, belast, beladen
Tot mij, de God die jij verloor

Het is dat zij noch wie beseffen
Dat ik de ware God vervang
Ik moet hun God zijn en genade
Daartoe iets bloot en hard gezang

– Laat ons hier drie tenten bouwen
Voor David, de Madonna en de Prins
Wij smachten onder duizend zeiltjes
Naar 't geschitter en 't geschreeuw
Van u o redster, godinne onzer eeuw

Het Verstand bemoeit er zich mee. Er werden pogingen ondernomen om het levend-mooie – de mens in zijn levenskracht – te verweven met het levenloos-mooie – geometrie, ritme, (kosmische) orde. Zie Vitruvius, Dürer, Da Vinci: de menselijke vorm mathematisch geïdealiseerd. Kunst, in haar traditionele betekenis (in de 20^e eeuw wordt het begrip danig toegetakeld) dat is het mooie, wat aldus belangeloos welbehagen verschaft. Hier zijn we het overlevingsaspect aan het kwijtraken. Kunst wordt een kwestie van gevoel en fascinatie, wat finaal een kwestie van erotiek is (zinnelijkheid) – zo zijn de overlevingscriteria weer binnen. Mooi is wat enerzijds levenskracht uitstraalt en anderzijds rust en zekerheid verschaft. Alle kunst staat in de slingerbeweging tussen die twee. Dit alles komt dus uit de analogie van de verschijningsvorm met zijn erotische impact. Anders gezegd: schoonheid, waar dan ook, *is* erotische impact. Alle kunst heeft daarmee iets erotisch, vandaar gaat de impact naar het extatische, de roes, fysisch het orgasmische, psychisch het mystieke contact met het *Hogere*, finaal onbepaalbaar. Zo is er de onverbreekbare trits esthetiek-erotiek-mystiek.

Het Verstand slaat zijn Klauwen uit. In de kunsten zal de schoonheid tenslotte anders gedefinieerd worden. Niet meer levenskracht, harmonie en gaafheid worden zomaar schoon genoemd, ook alle rake, treffende, aansprekende uitingen van om het even wat worden uiteindelijk schoon genoemd, zo ook de rake *verstoring* van het gave en het positief levende. De kunst rukte zich los van, ontsteeg het natuurlijk levende en de geometrische, kosmische orde.

Prachtige monsters, duivels, heksen en alle afgrijselijkheid, disproportie en wanorde worden in het procrustusbed van de kunst geprangd, dit al sedert de Oudheid, er waren ook oude en lelijke goden. Onze wereld, dit voze bestel, is anders niet van dien aard om ze tot kunstwerk te bevorderen. We krijgen de geësthetiseerde toetaking en decadentie van alle zijn en leven over ons heen. 19^e en 20^e eeuw vliegen erin. Stadsparken vol miskramen en andere monsters. Charles Baudelaire (1821-1867) zal, in de poëzie nog wel, de morbide schoonheid ten top voeren. Zijn *Fleurs du Mal* bezingen het verval: drugstoestanden, prostitutie, dood en verderf, het kwaad als dusdanig. Een kadaver wordt opgevoerd "in zijn pracht". Wie zei ook weer "c'est triste mais c'est beau"? De Latijnen met hun tierlantijnen spreken van "une belle laide". En Rilke zei doodleuk – nee niet doodleuk – dat schoonheid het begin is van de verschrikking.

Beschaving in haar geheel is overstijging van het natuurlijke. Evenzo ging het in zang en muziek van natuurlijke gevoelsuiting tot abstract-mathematische compositie, atonaliteit, twaalftonenstelsel. Het mag gezegd dat juist de aandoenlijkste muziek mathematisch perfect moet zijn. Maar tegenwoordig horen we het ongerijmde van een op hol geslagen beschaving (Popster). De kunst, kunstenaar is de spreekbuis van het psychische *geheim van zijn tijdperk* (C.G. Jung (1875-1961) in 1930).

Kunst en Maatschappij. Waarvoor dient Kunst? Het is ons hier niet om de esthetische waarde van het kunstwerk te doen, die gaat van kitch tot meesterlijk geniaal. We bezien het sociologische aspect van de kunst. De maatschappij dus. Ordnung muss sein en alle middelen daartoe zijn goed. Ook kunst. Met kunst worden sociale en religieuze structuren en instituties goed in de verf gezet. Architectuur en kunst van kleinere afmetingen moeten macht en gezag uitstralen. Ook gewone rijkaards tonen via kunst hun status, zelfs als ze geen bal kunstbesef hebben. Kastelen met parken, overheidsgebouwen, kerken en kathedralen: alles behoorlijk uit de kluiten gewassen, mooi-stoer en stevig. Kunstenaars en architecten worden aangesproken om het machtsvertoon esthetisch in te polderen en vorm te geven, dit al van lang voor de piramiden tot na de WTC towers. Barok: de essentie bedolven onder het vertoon, vals triomfalisme. De kathedraal van binnen en van buiten: luxe-verpakking van de opium voor/van het volk. Justitiepaleizen (waarom *paleis*?): de doodstraf uitgesproken in imponerende marmeren pracht. Geef mij maar Kelten en Germanen: die vonnisten onder een stoere eik, of was het een linde.

De kunst in huis heeft een doel: niet meteen hoge kunst binnenhalen, maar de leegte vullen, het binnenshuis leefbaar en aangenaam maken. Primitieve volken vullen hoeken met maskers, schilden, dierenschedels en van die dingen, anders komen er boze geesten in huizen. Bij ons zeggen we dat lege plekken op onze zenuwen gaan werken. We bedoelen hetzelfde, de een drukt zich magisch uit, de ander psychologisch. Strenge moslims in hun kale kamers moeten wel ietsje prikkelbaar worden. Maar zowel ijle moskeeën als volgestouwde kathedralen staan voor institutionele frustratie. Das Unbehagen in der Kultur, ouwe Sigmund, weet je nog?

Tot in onze bescheidenste provincienesten 'prijkt' op plein of in park wel een of ander monster of absurditeit, afgeleverd door een mediabehoefte partijkaartartist. Dan denk ik aan die werkloze gescheiden vrouw die nog niet weet of ze straks de huur kan betalen en met haar zieke kind naar de dokter loopt. En dan moet ze nog aan zo'n stuk onzin of een of ander monster voorbij. Je hoopt toch dat lokale en hogere besturen eens aan hun volk gaan denken bij de opmaak van de publieke ruimte. Een hart onder de riem.

De Volksdichter

Waar blijft dan de volksdichter onder al dat geweld? Noemen we de volksdichter een bescheiden kunstenaar, dan is hij wel onder de traditionelen te schikken, zoveel is duidelijk. Moderniteit gaat aan hem voorbij.

Huistaak. Situeer het werk van de volksdichters in bovenstaande theoretisch-sociologische benadering van de kunst. (Waar plaatst u de volksdichter in heel dit voze bestel? Omschrijf.) De volksdichter maakt geen kunst omwille van een of andere externe machtsbevestiging. Zoals zekere andere kunstenaars beoefent hij kunst om de kunst, belangeloos, voortspruitend uit een levenbeamende ingesteldheid. Literaire kunst leent zich ook minder tot machtsvertoon dan beeldende kunst. Daartoe moet ze propaganda of lering worden. Evengoed kon ze kritiek op de machtsinstellingen leveren.

Land, Volk en Dichter. Wij nemen als voorbeeld een dichter van eigen bodem. Hij publiceert in zijn jonge jaren, hier 1900-1912, volksgedichten en natuurlyriek. Een compleet gevoelsmens, positief tegenover het leven, barstend van levensvreugde. Hij is nog jong en staat in zijn poëzie nog ver af van de maatschappij met haar bedenkelijke toepassing van de kunst. Esthetiektheorieën laten hem koud. Hij bekijkt, beleeft de natuur en de volksmensen rondom hem. Aanvankelijk doordrongen van zijn grote voorganger, de dichtermysticus Guido Gezelle, wordt hij later persoonlijker. De natuur van zijn geboortestreek laat hem niet los. We krijgen gedichten over bomen en bloemen, zon, regen, weer en wind, sneeuw, vlinders en geiten, over rapen en puiten. Een volmaakte wereld, of toch zoiets. Lelijkheid? Morbiditeit? Onbestaand. En dan de mensen. Vaders en moeders, baby, kind, gezin en huiskring, alles heerlijk. Je zou er ongemakkelijk bij worden. Hier en daar komen lief en leed, de weemoed wel eens boven.

Dat is het waar Gezelle, De Clercq en al die anderen door getroffen worden. Natuur, sfeer, gevoelens, wat is mooi? Zonsopgang, nostalgie, vallende avond. Hier geen zinnelijkheid, wel gevoel te over, noch wiskunde. Geen wiskunde? We zeiden al: de aandoenlijkste zang en muziek moeten mathematisch volmaakt zijn. Ook de dichtkunst bedient er zich van. Ritme en harmonie springen van de verzen. Schitterende dissonanten. De twee schoonheidscriteria versmolten in het vers. Mogelijks tot een lied bewerkt, muziek dus, en dan kan gedanst worden. Zo zijn we de cirkel rond! Wat stijl en ritme betreft lijkt De Clercq wel eens op Heinrich Heine (1797-1856), zelfs in het sociaal engagement in zijn werk, maar verder zou je geen van beide het leven van de ander toewensen. Beiden slaan ze er zich doorheen.

Natuur en Arbeid. De Clercq en honderd Jaar later. Rondom hem ziet De Clercq de mens aan het werk. Ook de arbeid laat De Clercq in geëxalteerde tonen trillen. Lyriek van de arbeid. Arbeidsvreugde. Hier wordt die arbeid aanschouwd die verbonden is met de natuur. Boeren vergroeid met land en dier, levend op het ritme van de seizoenen. Dichter bij de natuur kan niet. Zaaiers, wiedzters, boomzagers, kasseileggers. *Ik ben van den buiten.* Een toffe deerne zit verliefd aan de weefstoel. De smid gaat het hardst de materie te lijf, maar maakt onderwijl een trouwring. Verder handarbeid rechtstreeks in contact met de natuur. Hij schrijft een *Lied van de Arbeid*. Men werkt in ritme; verdooving, roes, weet je nog.

De tijden veranderen. Er komen werktuigen en machines. Het contact met de materie en de natuur verdwijnt. Kan arbeid los van de natuur, in kantoren en gemechaniseerde werkplaatsen, bezongen worden? Het ritme wordt hels, het leven op hol geslagen. Kan men daar van arbeidsvreugde en pathos spreken? De mensen zullen er overigens plichtsgetrouw en positief ingesteld hun taak volbrengen. Geen lyrische gedichten over tramconducteurs,

programmeurs, atoomfysici en bandwerkers. Het communisme perste nog wel wat arbeids-poëzie uit de mechanisatie: razende raderen gierend de weg naar een glorieuze arbeiders-maatschappij banend. Dat is heel wat anders dan *Miele-Miele-Mielke, Draai maar aan uw wielke*.

Een eeuw terug konden volksdichters nog wel de arbeid bezingen, al ging het ook al niet meer over fabriekswerk. De industriële revolutie overspoelt alles. We produceren via machines en hebben de voeling met natuur en materie verloren. Mechanisch weven en computergestuurd spinnen, honderden malen sneller dan weleer. Ploeg aan de tractor, vijf voren ineens, maaidorsers. Staalgieterij. Koelkast, TV, auto lopen van de band. Met de aai-foon aan het oor elk in zijn vierwielige mosselschelp. Waar is de wereld dan? We doen afstand van ons product, het is nooit van ons geweest, hebben er slechts deels aan meege-werkt, en het verdwijnt in het ongewisse, tot het andere eind van de wereld. Onze ver-vreemding aan het product wordt totaal (Karl Marx, 1818-1883). Niemand loopt nog op schoenen een straat of zelfs een dorp verder gemaakt, door één man die zijn schoentje zat te naaien en onderwijl mogelijks over de kuren van zijn wijf sakkert. En wij maar dazen over zelfgekweekt en hoevebereid. Hahaha! Met het vliegtuig kreeften uit Canada en fruit uit Zuid Afrika! Milieu en opwarming: nooit van gehoord.

De wetenschap neemt exponentieel toe. Veel wordt duidelijk, veel onheil kan ge-keerd worden. Het mysterie verdwijnt – denken we. Toen de mensen, wat materie en kos-mos betreft, van niets wisten maakten ze de mooiste kunst en de mooiste gedichten. Toen konden drie opgeschrikte ganzen in de avondlucht nog de dood aankondigen.

Zijn er nu nog volksdichters, anno tweeduizend en nog wat? Er zijn "dichters" onder het volk, maar zijn het volksdichters? – Er zijn geen dichters meer, de mensen dichten zelf. Zou een De Clercqtype anno nu volksdichter worden? Nergens nog worden wilgenblokjes gekapt, draadjes toegetrokken, met het spoeleke gespeeld.

Huis en Haard vroeger en nu en de Goden. De Clercq bezong het huiselijk leven, de echtelijke liefde, kinderzegen. *Zou men armoe lijden om een mondje meer. Kleen dochter-ke. Wafeleterke. Moederke alleen.* – Vlekkeloos. Geen vuiltje aan de lucht.

Daar op 't schouwke prijkt mijn enig kruis. Bij zo'n vers gaan honderd jaar later de wenkbrouwen omhoog. Schouwke? Centrale verwarming. Airco. Waar een haard geïnstal-leerd is, is die niet meteen van dien aard om er Lievevroukens en Heilig Hartbeelden op te plaatsen. Een kruisbeeld boven zo'n installatie kan altijd, maar is het er? Moet het er zijn? Ieder zijn mening, maar dit willen we zeggen. De Romeinen hadden een huisaltaar. Daar werden de huisgoden, de laren, in ere gehouden. In India en waar al niet ook nu nog iets dergelijks. Vroeger in Europa de haard of kachel, de schouw, met haar religiositeit. Een oriëntatiepunt, een verwijzing naar iets hogers, wat dan ook, het mysterie, onderkennen van de wereldse beperktheid. Een eeuw terug en nog decennia later het hele gezin naar het kruis boven de schoorsteen gekeerd, of naar het Mariabeeld, biddend. Maar wat als er geen kruisbeeld meer is, zelfs geen schoorsteen om *samen* rond te zitten? TV? Mijn voeten! De verbrokkeling van het gezin. De helft van alle koppels vroeg of laat uit elkaar. (Er moest eens onderzocht worden welk procent van de scheidende koppels er alleen maar centrale verwarming of airco hadden?) *O mijn kindren, graag gebroken brood. Zou 't geluk vermind-ren, als de last vergroot...* Een week de ene, een week de andere. *Weest mijn engel, vrouwke... mijn hemelhuis...*

O Tempora! O Mores! God? Goden? Maak je geen illusies. De goden bestaan. Ze zijn onsterfelijk, maken deel uit van de mens. Nog van gehoord wel: Mercurius, Apollo, Deme-ter, Wodan, Freya, Thor, Shiva, Krishna ... The whole damned lot. Alleen hun naam veran-derde. Nu noemen wij hen Geld, Sport, Oorlog, Techniek, Rede, Seks, Kosmos, Kunst, Milieu, Gastronomie. Daar zijn ze niet blij om, de goden, het toont dat wij ze miskennen, onder-schatten. Veel van hun verwanten zijn we vergeten. En lees ik daar niet, verloren in die

Meidoornse vloed van liefdeszuchten: *Schoon, na schoon geweld / heerscht donker zwijgen / En de goden zijn versted / hoe de menschen stijgen*. Probeer de goden niet schaakmat te zetten. Probeer zelfs niet ze schaak te zetten. Hun wraak zou verschrikkelijk zijn. Zij is het al.

De Clercq tartte zijn goden niet. Hij vierde zijn goden, zij die hem best lagen. Hij liet Bacchus los! De Zon! Almoeder en Alvader zijn nooit veraf, wel eens op het voorplan (na-tuur en hemelzwerk). *Laat me de nacht tot vriend...* Getroffen door de pijlen van Cupido. Zeus en Apollo razen in hem. Een Eurydike verloren... Orpheus' lier weerklinkt...

Was De Clercq een poëet? Dan geen mysticus. Bij hem weinig of geen mysterie te bespeuren. Een dichter? Iedereen kan dichten, leren dichten. Poëzie, dat is iets anders. Die *maak* je niet, die moet vanzelf komen, opwellen. Bij De Clercq in een vloed van ritme en harmonie. Je weet nog: kunstwerk, schoonheid is leven plus mathematische, kosmische orde. In het gedicht vermengd tot volkomen kunstwerk. Zo De Clercq al van mooie vrouwen hield, was dat dan wegens het bruisende leven of om de kosmische orde? Driemaal raden. Maar De Clercqs zondvloed van verlangens zit ook vol sterren, seizoenen, zon en maan en rozevingerige dageraden. Een liefde ingebed in de kosmos en gevoed door het gesternte. Zo boven zo beneden, wie weet nog. Zijn van gevoelens overstromend innerlijk versmeltend met natuur en kosmos.

De Oorlog. De Wereld roeit haar eigen uit. En dan een wereldoorlog. Het hele voze bestel valt op hem. Een wereld, ook zijn innerlijke, stort ineen. Hij vlucht in een droom, droom die altijd al in hem sluimerde: een ideale maatschappij in eigen land met eigen volk (let op uw woorden). Hij zou er een koning en het hele santenkraam bijgenomen hebben. *Daar is maar een land dat mijn land kan zijn. Ik kan u niet vergeten, mijn simpel landekijn. Ik heb u nooit verloren, uit de ogen van mijn ziel.* Alles weg, stukgeslagen.

Expressionisme: naoorlogse nachtmerrie van een verscheurde wereld. Met ook andere stromingen esthetisering van de decadentie en de ontbinding. Baudelaire, weet je nog? En Kenneth Clark, even modieus in het Engels: "Our universe cannot even be stated symbolically. And this touches us more directly than one might suppose. For example artists, who have been little influenced by social systems, have always responded instinctively to latent assumptions about the shape of the universe. The incomprehensibility of our new cosmos seems to me, ultimately, to be the reason for the chaos in modern art". Wij trachten te vertalen: "Wij kunnen het universum niet eens symbolisch omschrijven. Dit be-roert ons meer dan je zou denken. Kunstenaars bijvoorbeeld die weinig beïnvloed waren door sociale systemen reageerden altijd instinctief op de voorliggende opvattingen betref-fende het concept van het universum. De onvatbaarheid van de huidige kosmos lijkt me uiteindelijk de reden te zijn van de chaos in de moderne kunst". En dan wat wereldoorlogen daarbovenop. Ook de kunst roeit haar eigen uit. Kandinsky gaat abstract, schrijft een ver-handeling over kleur en punt en lijn en vlak. Mondriaan schildert zijn roemruchte kinder-achtige vierkantjes. En ze hebben het over het spirituele in de kunst. Flirten met de theoso-fie. Eén ding is zeker: we zijn op de bodem beland. Rottende randen van de wereldgeest. We kunnen herbeginnen bouwen – tot de volgende catastrofe. Helemaal niet De Clercqs wereld waar hij noodgedwongen in moet vertoeven. Persoonlijk in kunst en literatuur onder het maaiveld van het modernisme gebleven. Voor land en volk ver, te ver, zijn nek uitge-stoken. Weg lustige landman, ringkingende smid, leeuwerik en knappe naarstige weefster. Ria, Ria mijn *enge!* – waar is de vaste grond? Hij sterft, uitgeput, verscheurd. De Clercq is dood! Leve De Clercq!

Antoon Flo

Versieringen van J.B. Heukelom uit "Gedichten van René De Clercq"

Het Proces Borms

Borms ter dood veroordeeld

SLAAT MET DE DAAD

*Als een moordenaar en roover
Wordt een held ten dood gedoemd.
Nu of nooit: de maat is over!
Vlamme al wie zich Vlaming noemt!
Slaat met de daad,
Wreekt uw genoot.
Wat Walsch is valsch is: slaat dood!*

*Recht nu de averechtsche rechters,
Recht de voogden, redt het volk.
Voert ten vanen, hooge vechters,
Slechts één kruis nog: dolk op dolk.
Slaat met de daad,
Wreekt uw genoot.
Wat Walsch is valsch is: slaat dood!*

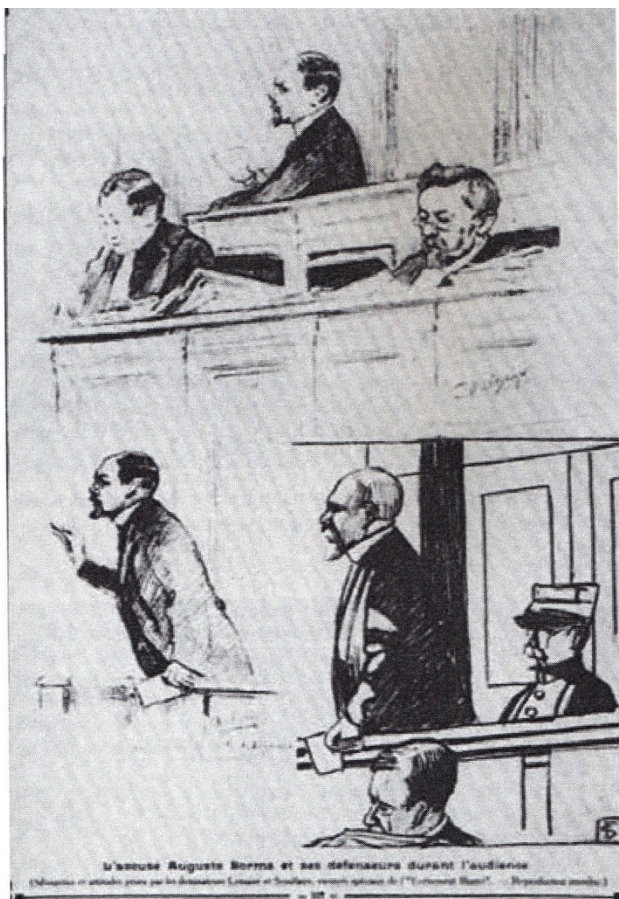
*Borms, uw beulen zijn de beulen
Van uw Vlaanderen, het mijn.
Wie met staat en baat kan heulen
Kan voor God geen Vlaming zijn.
Slaat met de daad,
Wreekt uw genoot.
Wat Walsch is valsch is: slaat dood!*

*Schande is eere, dood is leven.
Heil wie voor het hoogste goed
Jeugd en vreugd en vrijheid geven
En den adel van hun bloed.
Slaat met de daad
Wreekt uw genoot.
Wat Walsch is valsch is: slaat dood!*

René De Clercq, verschenen in *Staatsgevaarlijk* 1919, 34

Het groepsproces in 1920 voor het Brabantse assisenhof tegen o.m. De Clercq is niet (meer) ten gronde gevoerd. Men achtte de beschuldigten zondermeer schuldig volgens twee zgn. besluitwetten van de Belgische regering in Le Havre uit april 1917 aangaande 'hoogverraad' en 'medewerking aan iedere vervorming der wettelijke instellingen door de bezetter'. Precies daarom bespreken we hier het Bormsproces dat wél vrij uitvoerig werd gevoerd.

August Borms had eind oktober 1918 zijn kinderen naar Duitsland in veiligheid gebracht en was met een trein, waarmee men naar Duitsland weggevoerde arbeiders repatrieerde, naar Brussel teruggekeerd. Op 6 november bevestigde Borms, wiens vertrek in ballingschap nochtans al was geregeld, dat hij in het land wou blijven. Hij duikt, afzonderlijk van zijn vrouw, onder op twee bovenkamers in de huidige Dansaertstraat, scheert snor en baard af, neemt de schuilnaam Gustaaf Cathoc aan en leidt intussen een zo vrij normaal mogelijk leven: gaat naar de mis en het theater, koopt dagelijks zijn krant. Naar verluidt wordt er in het pand wel veel papier verbrand... Op dat moment is er nog een geheim activistisch netwerk actief dat contact zoekt met *Het Vlaamse Front* en verscheidene slukblaadjes produceert zoals *De Vliegende Aktivist*, *Vrij Vlaanderen* en *De Vrije Stem*. Borms werd al enige tijd geobserveerd en wordt op 8 februari 1919 in zijn woning gearresteerd door de militaire staatsveiligheid. Borms' aanhouding maakte veel ophef in het binnenland maar ook in het buitenland bijvoorbeeld bij de ballingen o.m. De Clercq. Op 23 januari was door de krijgsraad het eerste activistenproces gevoerd tegen een kleine garnaal, Robert Dewaele, en die had meteen de doodstraf gekregen. De toon was dus gezet. Borms zelf was, gesteund door zijn diep geloof, klaar 'om het komende offer op zich te nemen' en feitelijk de verantwoordelijkheid voor het gehele activisme op zich te nemen. Hij heeft daardoor als bliksemafleider gefungeerd en de andere actoren voor een groot stuk uit de wind gezet.

August Borms en zijn verdedigers Emiel Schiltz (oom van Hugo) en Edmond Van Dieren tijdens het proces voor het hof van assisen van Brabant. "Als een moordenaar en roover wordt een held ten dood gedoemd", aldus René De Clercq na Borms terdoodveroordeling op 9 september 1919.

van België dd. 21 maart 1917 en het uitroepen van de politieke scheiding op 22 december 1917), verklikking aan de vijand (bijvoorbeeld de raadsheren die hem op 8 februari 1918 hadden laten aanhouden en 's anderendaags naar Duitsland werden weggevoerd), talrijke voordrachten en bezoeken aan krijgsgevangenenkampen in Duitsland en daar de gevangenen 'hun getrouwheid jegens de Koning en de Staat in oorlogstijd aan het wankelen gebracht te hebben', zelfverrijking en een podium te hebben gegeven aan deserteurs, met name de zgn. sublieme deserteurs van de Frontbeweging. Veruit de pijnlijkste getuigenis à charge is die van Borms' en de Clercqs vooroorlogse vriend en medestander Alfons Sevens. Die schetst dat hij Borms begin 1915 gewaarschuwd heeft voor de Duitse drijfveren i.v.m. de oprichting van het dagblad *de Vlaamsche Post*. Hij raadde hem ook af in te gaan op de franskiljonse provocaties. Sevens verhaalt uitvoerig zijn gevangenschap in Duitsland. Hij beschouwt het activisme als verraad aan Vlaanderen. Het Vlaamse volk heeft trouwens het activisme niet gevolgd. Hij verbiedt Borms dus in naam van de Vlaamse beweging of van het Vlaamse volk te spreken: 'Borms heeft de overtuiging van het Vlaamse volk niet geëerbiedigd, hij heeft de vrije meningsuiting van de echte Vlamingen onderdrukt met behulp van de Duitsers.' Borms heeft Sevens op 2 augustus 1918 in gevangenschap ontmoet, wou hem de hand geven maar Sevens weigerde die.

¹ *Willem Van Es (Padang 20 maart 1886 - Wassenaar 26 februari 1943) was bevriend met Borms in het vooroorlogse Pro Westlandia, de actie voor Frans Vlaanderen. Tijdens WO I bevond Van Es zich in de Dietsse vriendenkring van René De Clercq nl. De Dietsche Bond met de tijdschriften Dietsche Stemmen en De Toorts.*

Het zou een assisenproces worden met alles erop en eraan, gehouden van 2 tot 6 september 1919 in het Brusselse justiepaleis. Borms ging voor twee mogelijkheden: vrijspraak of geheel schuldig. Borms schrijft op 4 november 1919 in dit verband vanuit de gevangenis van Vorst aan zijn vriend Willem Van Es¹: "Er mag overigens aan 't licht komen wat wil, wij zijn altijd belangeloos en eerlijk geweest en hebben dus niets te vrezen."

Het proces werd later in een boek van 434 pp. uitgegeven.

De schrijver van dit artikel heeft het samengevat in een brochure die wordt uitgegeven door het Bormshuis in Antwerpen. Hierna volgen de grote lijnen.

Er werden 60 getuigen opgeroepen waarvan 36 ten laste en 24 ten onlaste. Borms wordt o.m. beschuldigd van 'samen gaan met de vijand' (o.m. bezoek aan kanselier Bethmann 3 maart 1917, kanselier Michaelis in augustus 1917 en kanselier von Hertling in augustus 1918), 'het bevorderen van de wapens van de vijand', het veranderen van de 'wettelijke bestaande inrichtingen van 't land' (o.m. stichten van de Raad van Vlaanderen dd. 4 februari 1917, medewerking aan de administratieve scheiding

Sevens gelooft wel dat Borms begonnen is als oprecht en zuiver flamingant maar dan van flamingant een Duitsgezinde is geworden. Er ontspint zich een levendige en emotionele discussie tussen Sevens en de beklagde, waarna de voorzitter Sevens bedankt met de woorden: *"Ik dank U. Ge waart een goed Belg, een oprecht Vlaming."*

Bij de getuigen ten ontlaste verschijnen o.m. pater Jules Callewaert, die zich tijdens de oorlog in Stockport (Engeland) bevond en daar *De stem uit België* uitgaf. Hij stond min of meer op het standpunt van Cyriel Verschaeve. Over de idealistische motieven van Borms getuigde Callewaert als volgt: *"Ik kan mij verstaan dat iemand zo'n grote liefde voor zijn volk heeft, dat hij bereid is alles te lijden en te doorstaan om zijn volk te helpen. Het is zeer pijnlijk vast te moeten stellen dat nog zovele wantoestanden in Vlaanderen bestaan en dat de woorden des Konings, dat Vlamingen en Walen gelijk zijn, nog zo dikwerf als holle woorden klinken."* Een andere belangrijke getuige is Cyriel Verschaeve, de geestelijke leider van de Frontbeweging. De voorzitter vraagt hem als schrijver van het werk *Judas* of men in Borms' geval ook niet met een Judas te doen heeft? Verschaeve antwoordt hier met een bekende quote: *"Het verraad van Judas is het opofferen van een hogere liefde voor lagere doeleinden. (...) Bij het plegen van verraad gaat het idealisme verloren omdat er lagere beweegredenen bij in het spel komen, of dit hier het geval is kan ik niet beoordelen. Ik heb nooit gehoord dat men iemand, die om 't Ideaal werkte, verrader noemde! Verraad is 't verkopen van een hogere liefde voor een laag doeleinde; daar blijf ik bij."* Andere bekende getuigen ten ontlaste zijn Roza De Guchtenaere, Staf De Clercq, Adiel Debeuckelaere en Jan Bernaerts, aalmoezenier bij het IJzerleger. Uiteindelijk moet de jury op 7 vragen, in betrekking met de hierboven geformuleerde beschuldigingen, met ja of neen antwoorden. Borms wordt over de gehele lijn schuldig bevonden en ter dood veroordeeld. Als hij wordt binnen geleid om zijn vonnis te aanhoren, roept hij *"Leve Vlaanderen!"* Op 4 november 1919 wordt het vonnis in verbreking bevestigd.

Joost Vandommele

In De Toorts van 13 december 1919 wordt dit bord met de beeltenis van August Borms voor fl. 10 te koop aangeboden. Het is van kunstenaar Frans Nackaerts en stelt met een 'treffend gelijkende beeltenis' Borms voor 'met dat hooggewelfd voorhoofd van de denker en met die ogen vol wilskracht en goedheid'.

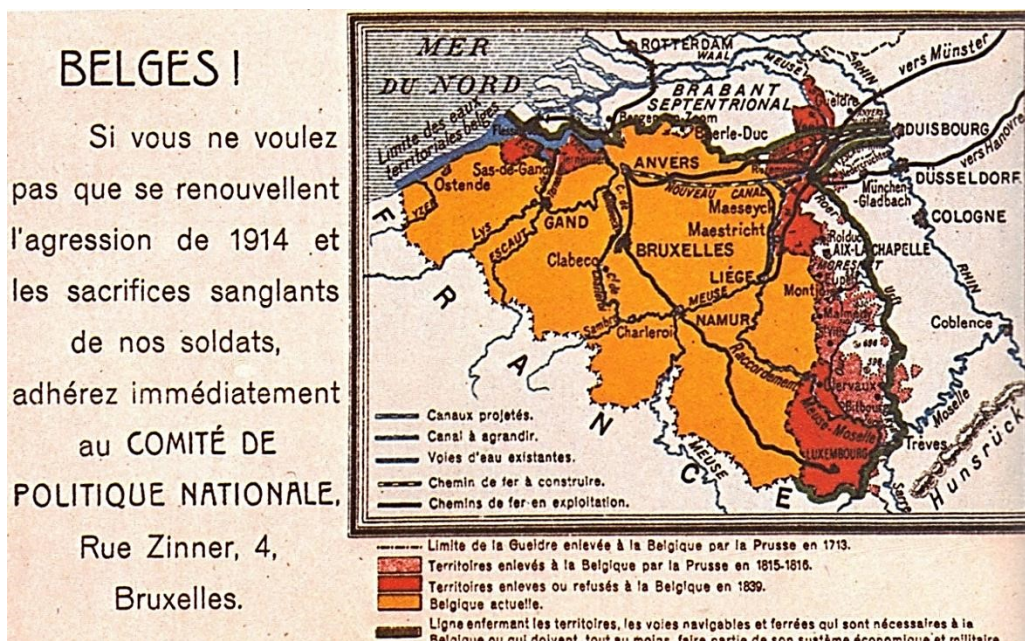
Onder Borms' naam staat '6 september 1919', de dag van zijn terdoodveroordeeling.

Op de foto het persoonlijk exemplaar van René De Clercq dat zich in diens museum bevindt.

René De Clercq in 1919

Heropbouw in roerige tijden

Na de oorlog begint de heropbouw. Het is duidelijk dat er vnl. in 'de verwoeste gewesten' veel werk aan de winkel is. Soldaten moeten terug hun weg zoeken in het burgerleven. Vnl. onder druk van Frankrijk wordt beslist Duitsland de volle schuld van de oorlog te geven. Duitsland moet bijgevolg de schade betalen. België eist op 12 maart 1919 35 miljard frank en krijgt in juni een voorschot van 500 miljoen. Het spreekt voor zich dat het uitgeputte Duitsland op zowat alle vlakken instabiel wordt. Eerst en vooral moet over het lot van de keizer beslist worden. Hij krijgt asiel in Nederland en verblijft vanaf 1919 tot zijn overlijden in huis Doorn. Politiek beleeft Duitsland roerige tijden. Sociaaldemocratische regeringen volgen mekaar in sneltempo op o.m. met Philip Scheidemann, met wie De Clercq tijdens de oorlog een ontmoeting had, als kanselier. Op 6 februari komt het Duitse parlement bijeen in Weimar om een nieuwe grondwet te schrijven, vandaar de Weimarrepubliek. Intussen heerst er een revolutionair klimaat waarbij de Spartakisten (= communisten) in januari een revolutie plegen. In de nacht van 14 op 15 januari worden de leiders van de opstand Karl Liebknecht en Roza Luxemburg gevangen genomen en omgebracht. Enkele gevluchte activisten zoals Paul Van Ostaijen en De Clercqs latere vrienden Leo Magits, Pieter Ursi en Jef Van Extergem zijn getuige van de opstand. Ook in Hongarije wordt er van maart tot augustus een 'radenrepubliek' opgericht. Door de zgn. coup van Loppem van 21 november 1918 wordt in België het algemeen enkelvoudig stemrecht voor mannen ingevoerd en met de drie klassieke partijen een regering van nationale eenheid gevormd¹. Intussen voeren hyperbelgicisten, gesteund door minister van Buitenlandse Zaken Paul Hymans, campagne om Zeeuws Vlaanderen en Nederlands Limburg bij België aan te hechten. In Ierland gaat ook na de oorlog de gewapende strijd voor onafhankelijkheid gewoon door. Intussen waren op 18 januari 1919 de vredesbesprekingen van Versailles van start gegaan. De Amerikaanse president Woodrow Wilson poneerde het principe van de vrijheid voor de kleine volkeren. De uitgeweken activisten en de geradicaliseerde frontsoldaten hoopten in dit kader tevergeefs op een kans voor Vlaanderen.

Na de oorlog is de annexatiedrift bij de Belgicisten sterk aanwezig. Men wil gebieden die in het Verdrag van Utrecht (1713) naar Pruisen gingen terug aanhechten evenals de gebieden die bij het Verdrag der XXIV artikelen uit 1839 naar Nederland gingen

Van Frontbeweging naar Frontpartij

De geheime Frontbeweging was volledig uit mekaar gespeeld tijdens het eindoffensief. Ze voelden dat ze een momentum om iets fundamenteel te veranderen gemist hadden. Hadden ze niet gestreden om na de oorlog Vlaams recht te verkrijgen? Ze werden integendeel geconfronteerd met een agressief en triomfalistisch Belgisch patriottisme. Ze hadden ook de goederen van de activisten en de vernederlandste Gentse universiteit niet kunnen redden. Integendeel, in januari 1919 heropent de Gentse universiteit eentalig in het Frans... met De Clercq's voormalige mentor, prof. Paul Fredericq als rector. Bij diens neef, prof. Mac Leod², die heel de oorlog in Engeland had vertoefd en er zich uitsluitend aan de wetenschap had gewijd, werd de hele inboedel en wetenschappelijke collectie kapotgeslagen... Bovendien werden de eerste 'houthakkers' (fronters die als straf naar Frankrijk werden gezonden in zgn. 'houthakkers-peletons') pas vanaf maart '19 vrijgelaten. Al deze factoren plus de eerste activistenprocessen veroorzaken een radicaliseringsproces. Vele frontsoldaten hadden tot dan toe nog in koning Albert geloofd. Nu werd hij Albert de Belover genoemd... In de loop van 1919 werd de Vlaams-nationalistische partij het *Vlaamsche Front* gesticht, ook bekend onder de courantere officieuze benaming Frontpartij. Zij nam het kernprogramma van de Frontbeweging nl. *Nooit meer Oorlog, Godsvrede en Zelfbestuur* over. Het dagblad *Ons Vaderland* dat reeds van 1914 achter het front verscheen maar vanaf eind 1915 in de handen van enkele radicale flaminganten was gekomen, werd *tolk van het Vlaamsche Front*. Het valt op dat De Clercq of zijn (strijd)gedichten er totaal niet in voorkomen. Zijn rol wordt overgenomen door Frontdichter Ward Hermans. Wie wel enkele strijdbare artikels schrijft in het blad is Emiel Hullebroeck. We lezen dat hij vanaf augustus tientallen Hullebroeckavonden geeft (uiteraard ook met zijn getoonzette teksten van De Clercq)³. Eind 1919 vertrekt hij op tournee naar Zuid-Afrika.

In 1919 was het enthousiasme over de Frontpartij bij de uitgeweken activisten nog algemeen. Later zou dit sterk verminderen omdat men de houding van de partij te slap vond.

Inhalige grootindustriëlen versus idealistische activisten

Wat de Vlaamse kwestie betreft zijn het intussen de 'drie Vans' nl. de katholieke volksvertegenwoordigers Frans Van Cauwelaert, Alois Van de Vyvere en Alfons Van de Perre (verkozen in 1912), die haar in de Kamer behartigen. Kamiel Huysmans kwam intussen met zijn 'culturele autonomie' voor Vlaanderen, een idee dat later de aanzet geworden is voor de eerste staatshervormingen. Het zijn intussen vooral de activistenprocessen die grote indruk maken. Men ziet een grote tegenstelling tussen grootindustriëlen⁴, oorlogswoekeraars en bankiers die zich tijdens de oorlog verrijkt hebben en de idealistische activisten die zwaar worden aangepakt. In januari vindt voor de krijgsraad het eerste activistenproces plaats tegen een kleine garnaal, Robert De Waele, die meteen ter

Van 3 tot 6 september vond in het Brusselse Justitiepaleis het assisenproces tegen August Borms plaats. Vanuit zijn diep geloof vond deze de kracht om heel het activisme op zich te nemen. Als politiek gevangene zou hij 10 jaar lang het belangrijkste symbool blijven van het Vlaams Nationalisme.

dood wordt veroordeeld. De Clercq reageert onmiddellijk met een artikel *Partijdige rechtspraak* in *De Toorts* van 1 februari⁵. Het assisenproces tegen August Borms in september was zo belangrijk dat we er in deze Nieuwsbrief een aparte bijdrage aan wijden. In mei was intussen Lodewijk Dosfel vrijgelaten. Intussen bereidt Het *Vlaamsche Front* de Kamerverkiezingen van 16 november voor⁶. Volgens *Ons Vaderland* dd. 10 november zijn ze tegen: annexionisme en militarisme, een politiek van broodroof en vervolging, partijpolitiek en Waalsfrankiljonse bureaucraten, nijveraars en bankiers die het Vlaamse volk uitzuigen. Ze zijn voor: een echt democratisch regime, een algemene kwijtschelding (= amnestie), een billijke behandeling van gedemobiliseerden, verminkten en opgeëisten en een vrij Vlaanderen in een vrij België. Het *Vlaamsche Front* haalt meteen vijf verkozenen: Adiel Debeuckelaere (Antwerpen), Staf De Clercq (Brussel), Boudewijn Maes (Gent), de Daensist Karel Van Opdenbosch en Hendrik Borginon (beiden Aalst). Op 30 november zenden deze vijf een telegram aan de vredesconferentie in Versailles en op 7 december gaan ze naar Parijs om invloed uit te oefenen.

Onder het oog van de staatsveiligheid

Het blijkt, voor alle duidelijkheid, dat Nederland de gevluchte activisten goed in het oog hield. Ondanks of precies door het feit dat ultra-Belgicisten aasden op een stuk van hun grondgebied, lag het huisvesten van de voornaamste activistische kopstukken – met uitzondering van August Borms – gevoelig. Dr. Van Hees verzekerde ons destijds dat de Nederlandse staatsveiligheid een dossier over De Clercq bijhield. Toen hij het wou inkijken voor geschiedkundig onderzoek, bleek het dossier 'ooit gelicht en nooit teruggelegd' te zijn... Het Belgische gezantschap in Den Haag suggereerde af en toe dat het geen kwaad kon om enige spionnen uit te sturen om in het milieu van de activistische bannelingen te infiltreren, maar daar ging 'Brussel' niet op in. Kennelijk werd hen wél informatie aangeboden door verklikkers en spijtoptanten. Een goed ingelichte anoniemus - die graag een maandgeld van 200 gulden had ontvangen - bezorgde de gezant in Den Haag begin 1919 een hele reeks precieze gegevens, onder meer de tot dan toe geheim gebleven lijst met de namen van de drieënnegentig leden van de tweede Raad van Vlaanderen en een adressenlijst met honderdeenenzestig naar Nederland gevluchte activisten.

Activistenprocessen

Vliegt, Het lied der activisten, Er ligt een staat te sterven, Hoezee etc. De Clercq verzet zich nog maar eens tegen de Belgische annexatiedrift tegenover Nederland. Hij blijft in Nederland in de kring van Groot-Nederlanders van de *Dietsche Bond* en *De Toorts*. In dit blad neemt hij de verdediging van het activisme op zich. Hij schrijft aan Ria: "*Dit is voorlopig het enige wat hij kan doen in de strijd*". In *Landverraad* (30.11.'18) weerlegt hij dat de activisten landverraders zouden zijn: "*De activisten hebben niet tegen hun vaderland gehandeld: ze zijn opgekomen voor de rechten van hun volk. Pas nadat bleek dat de regering geen bindende verklaring wilde afleggen, hebben ze zich tot de bezetter gewend.*" In *Politieke roofzucht* (14.12.1918) valt hij de groeiende annexionistische neigingen in bepaalde Belgische kringen aan. Als Borms in februari wordt aangehouden schrijft hij in *De Toorts* dd. 15 februari een artikel '*Borms gevangengenomen*'. Bij Borms' veroordeling⁸ publiceert hij in het blad van de Antwerpse Clartégroep *Staatsgevaarlijk* het striemende gedicht *Slaat met de daad*. De Clercq voelde dat men hem zocht. Schepen Weyler uit Antwerpen zond reeds dadelijk na de oorlog een vragenlijst aan de ambtenaren om uit te maken of ze activist waren geweest. De vierde vraag luidde: "*Hebt gij deelgenomen aan de betooging, of een dokument geteekend, ten gunste van René De Clercq?*" Zijn vooroorlogse vriend Alfons Sevens valt hem scherp en persoonlijk aan in de *Witte Kaproen*. Zelfs Dosfel laat zich ongunstig over hem uit. Bovendien mogen De Clercqs werken niet meer door de post verzonden worden! Er volgt een reeks strijdbaar anti-Belgicistische en Groot-Nederlandse gedich-

ten in *De Toorts*⁹: *De blauwvoet (zijn land geworden)* en hij schimpt op BuZa minister Hymans in de gedichten *Mijn Vaderland* en *Eén volk één naam*.

Naar Zuid-Afrika?

Zoals we vorig jaar al meegaven, was De Clercq in oktober 1918 teruggekeerd naar zijn gezin in Bussum. Niettegenstaande zware materiële zorgen is zijn werkkraft sterk. In zijn correspondentie met Ria lezen we zijn gemoedsgesteldheid. Na de voltooiing van het Bijbelverhaal *Maria Magdalena* begin 1919 voelt hij plots een 'grote ledigte'.

Op 5 januari schrijft hij aan Richard De Cneudt, "Dat hij het nog niet wil wagen om naar voordrachten uit te zien." Met zijn vriend, de Zuid-Afrikaanse professor Bodenstien¹⁰ onderzoekt hij de mogelijkheid om naar Zuid-Afrika te emigreren. Hij zou daar 'tot leraar [...] aan het middelbaar onderwijs, misschien ook wel tot docent aan de Hoogeschool' benoemd kunnen worden en bovendien als correspondent kunnen optreden voor een of ander Nederlands blad. Wellicht zien de streng godsdienstige Boeren zijn buitenechtelijke relatie niet zitten. In ieder geval ziet hij spoedig van het plan af. Hij zal dus proberen in Nederland een bestaan op te bouwen: "Ik heb het plan gevonden om hier in Nederland flink, deftig en alleen met kunst, ons bestaan te verdienen." Van dan af begint hij te denken aan het opzetten van een kunsthandel.

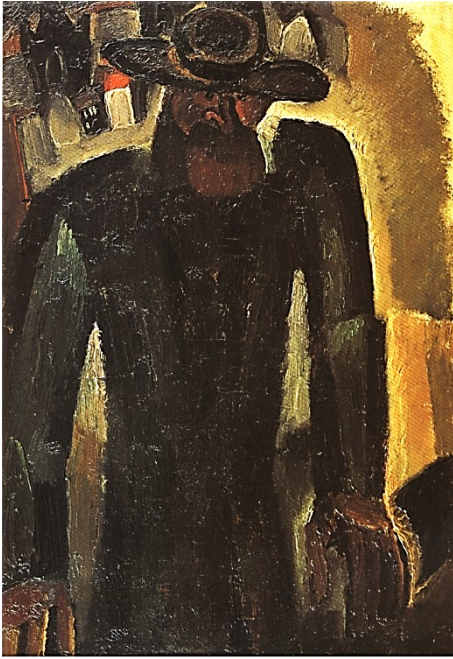
Een eerste kunsthandelproject

Als Fritz van den Berghe zich in januari bij Jozef Cantré¹¹ in Blaricum vestigt en Lucien Brulez en Fortuna Mavromati, die tijdens de oorlog in Gent een succesvol salon openhiel- den, toekwamen, is 'de Gentse kunstenaarskolonie' compleet. Villa *Henriette*, het huis van Cantré, met het aparte atelier *De Blauwvoet*, is de trefplaats. Daar worden diepzinnige ge-

De Blauwvoet, Jozef Cantrés atelier in de tuin van villa Henriette in Blaricum. Tweede van links: Fortuna Mavromati. Jozef Cantré met sigaret, Gust de Smet met hoed en Fritz Van den Berghe met pet.

sprekken gevoerd en gefuifd als een van de kunstenaars een werk heeft kunnen verkopen. De Clercq leest er zijn nieuwste werk voor: "Het was overweldigend, gaf stof tot uren lang diepzinnig onderhoud."¹² Vooral de wederzijdse intellectuele bevruchting van De Clercq en

Fritz Van de Berghe's portret van René De Clercq met 'activistenhoed' uit 1919. Een iets jonger werk van Fritz René De Clercq aan de piano werd deze zomer te koop aangeboden voor 520.000 € terwijl de schilders toen in volstrekte armoede leefden en de De Clercq aan de stenen niet kwijtraakt.

Fritz Van den Berghe is merkwaardig te noemen. De Clercq wordt door zijn vriend meermaals geportretteerd en staat centraal in *De ballingen*.

De Clercq is volledig overtuigd van de kwaliteit van het werk van zijn vrienden. Hij wil hen zowel materieel helpen als zichzelf bestaanszekerheid verschaffen. In februari begint hij met het project van een kunsthandel. "Ik tob en slaaf me letterlijk af" schrijft hij aan Ria en nog veelbetekend: "Armoede is zoo'n zwaar dragen, vooral voor gevleugelde mensen. Ik wil als kunstenaar geëerbiedigd worden, doch ook gelden als mensch in de maatschappij." Eind februari is hij al goed opgeschoten: "Voor mijn zaak heb ik weer een paar aandeelhouders gevonden; en mensen die zedelijk, misschien ook stoffelijk zullen steunen." Een vriend uit de *Dietsche Bond*, Mr. De Koning en de kapitaalkrachtige Robert De Vos die hij al sedert 1915 kent, steunen hem met raad en daad. Het zal een vennootschap met aandelen worden, met René als directeur en Fritz als 'knappe mededirecteur', gevestigd in Amsterdam. Op 24 juli lezen we nog: "Ook de Kunsthandel komt er met een flink kapitaal." Maar een maand later schrijft hij aan zijn vrouw: "De zaak voor de kunsthandel gaat niet door. De gelden worden niet gevonden." Het plan is dus niet uitvoerbaar gebleken.

Een filmproject

In oktober denkt hij eraan op eigen krachten met een kunsthandel te beginnen: "Fritz en de Blaricummers zetten mij ertoe aan." De Clercq begint alvast zelf het werk van zijn vrienden te kopen. Hij hoopt ook *Maria Magdalena* te laten verfilmen. Een eerste contact met de Nordisk Film K^o te Kopenhagen had bij hem illusies gewekt.

René De Clercq in 1919. Op de foto staat geschreven: "Aan mijn lieve zuster Rachel die mede om Vlaanderen streed en leed." Bussum 11 juli, 1919.

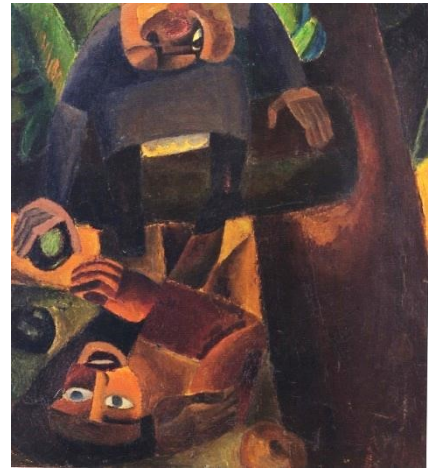
Hij vertaalt zelfs de tekst in het Duits en maakt er meteen ook een filmscenario van: 'Bibliches Trauerspiel in vier Abteilungen'. Hij bewerkt ook *Tamar*, *De eerste ouders*, *De Vlasgaard* en *Harmen Riels* in het Duits tot filmscenario's. Uiteindelijk sterft ook dit initiatief een stille dood. Intussen zijn de materiële zorgen groot. Zijn zus Rachel, die enige maanden werd geïnterneerd in een kamp voor vrouwen in Adinkerke¹³, komt naar Bussum en neemt, om de financiële druk te verlichten, op 19 juli 1919 de oudste drie kinderen voor vakantie mee naar Vlaanderen.

Ook de familie in Harelbeke wordt nog te hulp geroepen voor financiële steun... Overigens was Ria die zomer speciaal naar Huizen gekomen, waar het koppel op kamers ging wonen en ze voorgesteld werd aan de Gooise vrienden. Het experiment diende bij gebrek aan geld gestaakt te worden. Ria keerde

terug naar Antwerpen, René naar zijn vrouw en kinderen in Bussum, maar de relatie bleef verder lopen. Overigens schildert Fritz in 1919 *De appel*, refererend naar zijn eigen buitenechtelijke relatie en die van De Vos en De Clercq e.a. Dit thema, ook bekend onder de namen *Eva* en *De Zondeval* was door Gust Desmet al in 1913 en De Clercq in mei 1914 opgepikt.

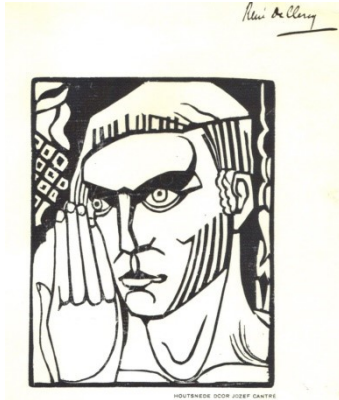
De appel van Fritz Van den Berghe uit 1919.

Een naar beneden kijkende vrouw reikt 'de appel' aan een verlangende jongeling wiens blik naar boven is gericht. De Clercq en Van den Berghe waren al zes jaar bezig met het thema 'femme fatale', verleiding en zondeval...

Een eigen kunsthandel

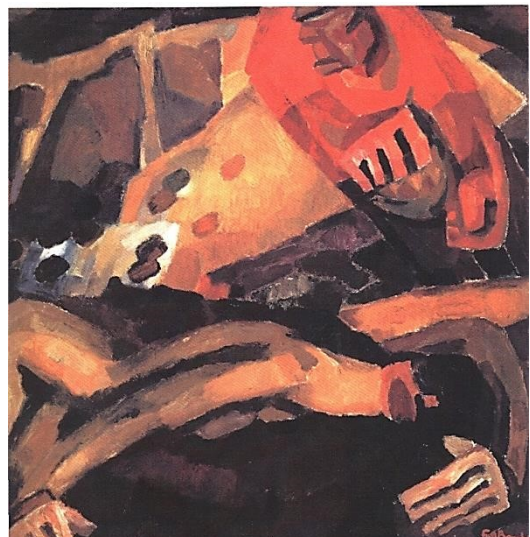
Intussen werkt hij verder aan een eigen kunsthandel. Met geleend geld breidt hij zijn kunstbezit verder uit en koopt vaak op afbetaling werk van Fritz Van den Berghe en Gust De Smet en bestelt houtsnijwerk bij Jozef Cantré. Hij schrijft op 20 oktober 1919

Voorpagina van de catalogus van De Clercqs kunsthandel De Blauwvoet versierd met een ets van Jozef Cantré.

geestdriftig aan Ria Vervoort: "Thans heb ik ongeveer dertig werken die mijn eigendom zijn." Alle middelen moeten voor het project dienen en de voorbereiding van de plechtige opening op 20 november vereisen veel werk: "Nu moet ik nog naar den drukker, den lijstenmaker, de bibliotheek,... den belastingontvanger... waar weet ik nog." De kunsthandel bevindt zich op de benedenverdieping van zijn woning aan de Prinsenstraat. Op de opening leest hij de triptiek *De eerste ouders* voor. Er is een 'voornaam gezelschap' van een veertigtal personen, onder wie Frederik Van Eeden, die vlakbij zijn commune Walden heeft. De Clercq stelt een deel van zijn hoop op hem want: "Hij heeft nieuwe vriendschap met me gesloten. Ik zal hem voor den Blauwvoet en Vlaanderen winnen. Hij heeft veel gezag en relaties. Hij zou 'de zaak', niet alleen de kunsthandel maar ook het lot van de activisten, vooruit kunnen helpen." De kunsthandel telt 10 werken van Cantré, 17 werken van Van den Berghe waaronder *De Zaaier*, *De Schilder* (1916), *De Tafelberg*,

Jongen in de sneeuw, een portret van René De Clercq en 22 werken van Gust Desmet waaronder *Het Blauwe venster*, een aantal zichten op Blaricum, lokale hoeven en de Zuiderzee. Er waren ook enige werken van Isidoor Opsomer, Valentijn van Uytvanck, Joan Collette, Léon Desmet en Adri Pieck. "De Blauwvoet heeft gevlogen in Vlaanderen en hier!" berichtte De Clercq aan de in Antwerpen gebleven Ria. "Het was

De Zaaier van Fritz Van den Berghe was wellicht het belangrijkste werk in De Clercqs galerij. René was erbij toen het werk in oktober 1919 tot stand kwam: "Frits schildert een geweldig stuk (...) hij wil doen met lijnen en kleuren wat ik doe met het woord. Het is duidelijk dat zij het gegeven ook zagen als een allegorie op de Vlaamse toestand waar het activistische zaad en de nieuwe gedachten volgens hun eens zouden kiemen op de Vlaamse akker..."

gisteren een drukke, vermoeiende, schitterende dag. Was ge toch daarbij geweest. Ik heb zoo geloofd, doch ook een alleszinds prachtigen uitslag bekomen. [...] Al dat meesterlijk schilderwerk, met daartusschen in een paar bronsjes, een houten beeld en gipsen afgietselen door Cantré en de ingelijste linoleumsneden leverde een bewonderswaardig vertoog op. De menschen keken, keken! Weliswaar velen moeten nog leeren kijken. Dat komt, en ik zal wel helpen daartoe.” Op de vernissage werden drie kleinere werken verkocht. *“Het is een wonder zeggen de schilders dat er reeds op den dag zelf, in al dat geharrewar verkocht is. [...] Het ijzer gloeit ... Nu zal ik gaan smeden dat het daveret.”* Er waren nog werken van Huys op komst en hij zou hem vragen om ook Servaes en Permeke te contacteren. *“Iedereen was tevreden. Uw jongen in de wolken. [...] Grootte dagen, heerlijke tijden zullen voor ons aanbreken. Ook voor ons volk. De toekomst staat in het teeken der zon.”* De verkoop zal echter niet van een leien dakje lopen... Alleen aan vrienden en mensen die hem willen steunen lukt het.

Andere projecten

In 1919 werkt De Clercq aan de uitgave van *Maria Magdalena* bij zijn vaste uitgever S.L. Van Looy. In oktober vraagt Meulenhoff hem om een bundel. Hij stelt de Rialiedereren voor waarvan de uitgave onder de naam het *Boek der liefde* nog even op zich laat wachten. Nog in oktober heeft hij een reeks volksrijmpjes uit het Deerlijkse klaarliggen, die met illustraties van Fritz Van den Berghe zouden verschijnen onder de titel *Onder de groene boomen*¹⁴. In december werkt hij ook aan een lang episch gedicht *Hero*, gebaseerd op de Griekse mythe *Hero en Leander* waarop de Middeleeuwse ballade van de twee koningskinderen¹⁵ gebaseerd was. Uiteraard verbindt hij dit verhaal met zijn eigen liefde t.o.v. Ria. In 1919 ligt ook de oorsprong van het idee om zelf zijn gedichten op muziek te zetten. Schubert, Schumann en de opera's van Mozart zijn de inspiratiebronnen...

Joost Vandommele

NOTEN

¹ Vanaf 21 november 1918 regeerde de regering van nationale eenheid Delacroix I met de socialistische ministers Edward Anseele als minister van Openbare werken en 'patron' Emile Vandervelde als minister van Justitie. Vooral deze laatste werd bestookt om de berechting van de activisten te milderen. Zo had Vandervelde Roza de Guchtenaere in de gevangenis opgezocht. Hij was geïmponeerd door haar waardige, fiere en strijdbare houding wat aan de grondslag zou liggen van haar vervroegde vrijlating op 1 december 1921. Ook Borms verklaarde dat Vandervelde de gevangeniscondities 'ons lot in Vorst een weinig verzacht' en versoepeld heeft o.m. door 'een tweetalige kantienlijst'. Ook in 1926 als het amnestiedebat in een versnelling raakt, zou hij het idealisme erkennen van activisten, ook van Borms: *“Ze handelden niet uit winstbejag. Ze deden het uit idealisme, hoe afkeurenswaardig dat idealisme ook was.”*

² Mac Leod overleed op 3 maart 1919 aan de Spaanse griep.

³ Volgens *De Toorts* dd. 31 mei 1919 werden 'in het bijzonder de liederen met tekst van De Clercq daverend toegejuicht'... Overigens was Hullebroeck, die tijdens de oorlog op het standpunt van Van Cauwelaert stond, zeer anti-activistisch, getuige een bijdrage van zijn hand in NRC dd. 22 november 1918: *“... Ware het eerste opzet volgehouden, het activistische streven zou thans door een andere bril gezien worden; helaas, zoals het maar al te dikwijls gebeurt, slopen aldra allerlei mensen binnen, die niet voor Vlaanderen, doch voor zichzelf zouden werken; die onder de vleugels van het pasgeboren activisme hun volk en hun land zouden verraden; die voor niets zouden terugdeinzen om tot hun doel te geraken: hun zakken vullen ten koste van hun volk... wat die slechten met hun volk hebben gedaan, zal ik hier niet herhalen maar 't verwondert mij geenszins, dat er een franskiljonse furie losbarstte, wanneer de uitzuigers eindelijk de grens over waren...”*

⁴ Het voorbeeld van mijnbaas Evence Coppée die de mijnen van Resaix, Leval, Péronne, Ste Aldegonde en Genk bezat en die massaal steenkool leverde aan de Duitsers, was het meest sprekend. Oorlogswoeke-

raars werden immers meestal op borg vrijgelaten, een borg die zij precies door die woeker gemakkelijk konden betalen...

⁵ Partijdige rechtspraak (RDC De Toorts 1 februari 1919):

Onrechtvaardiger en wraakroepender vonnis dan de terdoodveroordeling van onze vriend Robrecht de Waele werd nooit nog nergens uitgesproken. Het koude bericht wordt, zonder commentaar, in de bladen opgenomen. In de wrede, onzinnige, schaamteloze wereld, waarin we leven, schijnt niets te verbazen. Waar macht spreekt, wordt naar recht niet geluisterd.

Welke is, volgens de beschuldiging, de misdaad van de beklagde?

Hij heeft gestreden tegen de Belgische staat.

Hij heeft hulp geboden aan de vijand...

Hulp geboden aan de vijand? Hoezo, met wapenen, met geld? Door het leveren van voorraad? Door het verstrekken van inlichtingen? Door het onttrekken van soldaten aan het Belgische leger? Geenszins; zomin als gelijk welke activist, heeft Robert de Waele de Duitse strijdmacht gesteund, of ook maar één man van Koning Alberts leger weggelokt.

Wat de Polen, Tsjechen, Slowaken en andere verdrukten tot hun verlossing deden, namelijk gewapenderhand de onderdrukkende staat bekampen, heeft geen Vlaming gedaan. Daarom wellicht, wordt ons de grote eer niet bewezen, welke de geredde volkeren zo ruimschoots te beurt valt; daarom wellicht worden wij belasterd, beticht, gesmaad, vervolgd en gestraft.

In een geregeld geding, met behoorlijk nauwkeurig onderzoek, voor bevoegde en onpartijdige rechters, zou deze beschuldiging zeker niet zijn voorgebracht.

De eerste beschuldiging: het bekampen van de Belgische staat is in zekere zin niet zo ongegrond. Alle activisten hebben met recht het oude Belgische regiem bevochten, dat de meerderheid van 's lands bevolking stelselmatig miskende, krenkte, trapte en misbruikte. Alle activisten, en met hen alle goede en rechtgeaarde Vlamingen voelden zich in de eerste plaats Vlaming en daarna misschien Belg; en in de toekomst zullen zij voortgaan met het bestrijden, feller en hardnekkiger dan ooit, van het centraliserende België, dat Vlaanderen ten onder brengt; wij kunnen en zullen met niets minder tevreden zijn dan met de zelfstandigheid van Vlaanderen. Is dit een kapitaal misdrijf? Streed ook niet de Entente voor de bevrijding van verdrukte volkeren, en is die bevrijding niet een der edelste doelen van president Wilson?

Er is iets roerends en groots in de korte verklaring van Robrecht de Waele: in alles heb ik het welzijn van Vlaanderen betracht.

Dit is de zware schuld. Het welzijn van Vlaanderen mag men niet betrachten, of het moderne latiniserend België, dat teert op de dood van Vlaanderen, keert terug tot het middeleeuws strafrecht.

Robrecht de Waele doceerde aan de Vlaamse hogeschool te Gent. Daar ik de mentaliteit van de Belgicerende militaire auditeurs en rechters niet begrijp en hoop nimmer te begrijpen, weet ik niet in hoever deze titel van onze vriend hun uitspraak heeft beïnvloed. De gegevens over dit in één dag afgelopen proces, zijn ook zo schaars, dat men denken zou dat inlichting van het publiek liever niet gewenst is. Het zwaartepunt dezer beschuldiging – hoe men het ook verkeerdelijk voorstellen wil – zal niet in het feit liggen, dat de Vlaamse hogeschool onder Duitse bezetting tot stand kwam, maar in het eenvoudig feit van haar tot stand komen zelf. “L’université flamande? Jamais!” riep trouwens voor jaren reeds de tegenwoordige Belgische minister Hymans. “Het Vlaamse volk moet onmondig blijven, dan doen de grote heren er mee wat hun belijft”.

Robert de Waele was ook lid van de Raad van Vlaanderen. Alsdusdanig had ik de eer en het geluk hem persoonlijk te kennen; een beminnelijk, bescheiden man. Zeer jong nog; de jongste of de jongste op één na van de Raad. Bij verkiezingen van gevolmachtigden of bureauleden was hij mede belast met het opnemen der stemmen. Meermalen heb ik met hem een kort woord gewisseld. Hij was de eenvoud, de rechtshapenheid, de goedheid zelve.

Handelt men aldus met het groene hout, wat zal er met ons, harden, geschieden? Want wie Robrecht de Waele kent, moet vermoeden dat enkel en alleen het lidmaatschap van de Raad van Vlaanderen hem het partijdige en wrede vonnis op de hals heeft getrokken. Wil men alle Vlaamse voormannen, die de moed van hun overtuiging hadden en tot de daad zijn overgegaan, op de schandelijkste wijze uit de weg ruimen, en dat ongehoorde voorstellen als een daad van gerechtigheid? Van krankzinnigen en Belgische Franskiljons mag men alles verwachten; er is al zoveel Vlaams bloed tegen Vlaanderen vergoten, dat men steeds het ergste vrezen moet.

Het kan echter ook zijn, en het is zelfs waarschijnlijk, dat dit eerste vonnis moet dienen tot schrik-aan-jaging. Men tracht de ontelbare flaminganten, zowel passieven als activisten, door vrees neer te drukken, om, voor de verkiezingen, de mensen terug te drijven in de kampen der oude kleurpolitieke partijen. De kiezers moeten er vooral niet aan denken, dat er in Vlaanderen onrecht geschiedt en dat zij Vlamingen zijn. Doch met dergelijke maatregelen bereikt men doorgaans het tegenovergestelde van het beoogde doel. Niets leidt eerder tot geweldig verzet dan onrechtvaardige, buiten alle regelen der wet, gevelde vonnissen. De heilige Vlaamse zaak wordt in bloed niet gesmoord. Moest echter de afschuwelijke uitspraak, bij hoger beroep worden bekrachtigd, het ware een eeuwig schande voor het Belgische gerecht. Vroeg of laat zou de weerwraak niet uitblijven. Op de oorlog zouden wellicht binnenlandse bloedige onlusten volgen, erger dan de oorlog zelf. President Wilson heeft op dit gevaar gewezen.

De activisten zullen hun stem verheffen tegen het verder drijven en volvoeren der gerechtelijke misdaad. Wij hopen dat niet alleen alle passieven, maar alle Vlamingen, alle eerlijke burgers, zowel buiten als binnen het land alles in het werk zullen zetten om een onschuldige te bevrijden, die vanwege het Vlaamse volk en vanwege de hele mensheid, geen straf maar lof en loon heeft verdiend.

Het zal niet gezegd worden, dat de bevrijding van de vadergrond gevierd zal worden door rechterlijke moord. Leve Robert de Waele! Leve Vlaanderen!

RENE DE CLERCQ

⁶ Over de organisatie van 'het Vlaamsche Front' in het Kortrijkse dit veelzeggend artikel van Piet Vandommele in *Ons Vaderland* dd. 28 mei 1919: *We komen op tegen al wie zich niet durft uitspreken als Vlaamsgezind. Frontmannen van 't Kortrijkse, ge hebt een kaakslag gevoeld die de regering u toegediend heeft! We rapen de handschoen op, we zullen werken, wroeten, inrichten, meetings houden, ons volk meetrekken, het de vijand wijzen. Vlaanderen moet groot of dood! Vlaanderen is oud en groot genoeg! Weg met de Voogden! Zelfbestuur! Daarom allen op naar de vergadering van zondag 1 juni in de 'Gilde van de ambachten' Wijngaardstraat om 3 u namiddag. De vergadering is belegd in overleg met het 'Vlaamsch Verbond' ten einde schikkingen te treffen tot het vieren van 11 juli. Na de vergadering zullen deze die ingeschreven zijn in 'het Vlaamsche Front' of zich zouden willen laten inschrijven nog eens bijeen komen in dezelfde zaal. Al wie Vlaamsgezind is moet daar zijn, en vooral 'Het Vlaamsche Front' moet talrijk opkomen. Voor alle inlichtingen Remi Buysens-frontsoldaat, Sweveghemstraat, 44 Kortrijk. Mannen, hoever staat ge met uw kern in de gemeenten! ... Onverdrotten, onvermoeibaar, immer vooruit! Niet vergeten aan te sluiten!*

⁷ We vinden in *De Toorts* hier en daar een optreden van De Clercq terug bvb in het nummer van 8 maart: De heer M jr. schrijft ons: *woensdag 26 februari sprak dr. De Clercq voor de Jongelieden Afdeling van het ANV Haarlem over de Nederlandse beweging. Op de hem eigen enthousiaste wijze, schetste dr. De Clercq de voormalige maar vooral de huidige toestand in Vlaanderen en dat 't activisme niets anders is dan een natuurlijk gevolg van de Vlaamse toestanden. Enige harde waarheden werden aan 't adres der Noord-Nederlanders gericht over de zelfgenoegzaamheid waarmee zij zich terugtrekken in het heilige huisje Holland zonder zich te bekommeren over het lot van stam- en taalverwanten; waarom kan dr. De Clercq niet het ganse land rondgaan en spreken over Vlaanderen? Zijn woord en zijn persoonlijk optreden eisen niet de documentatie van het recht der actieven en verrichten oneindig meer dan ellenlange krantenartikels. Op 11 juli in Den Haag wordt o.m. het nieuwe Guldensporenlied op tekst van De Clercq en muziek van Lieven Duvosel door deze laatste aan de piano opgevoerd. De Clercq zegt er in een rede dat hij voorspelt: "Dat Holland, nu staande aan de spits van de Nederlandse beschaving, daar niet zal blijven; ook de Vlamingen als ze eenmaal zover komen, zullen de leiding niet nemen: de toekomst van de Dietse stam ligt in Zuid Afrika. De boeken die ons van daar uit bereiken, wijzen op de grote, gezonde kracht van dit jonge volk, in het uitgestrekte, rijke land, ginds aan de Kaap." Op 22 oktober sprak De Clercq in Rotterdam over zijn wedervaren in het activisme voor de Maatschappij tot nut van het Algemeen.*

⁸ Andere belangrijke activistenprocessen zijn die tegen Roza De Guchtenaere (zie infra) en tegen de volksvertegenwoordigers Aldelfons Hendrickx (K) (op 14 november veroordeeld tot 10 jaar dwangarbeid) en Leo Augusteyns (L) (midden december veroordeeld tot 3 jaar gevangenis waarvan 3 maand 'lijfswang').

⁹ Bijdragen van De Clercq in *De Toorts* gedurende 1919: *De dag groeit ouder* (4 januari); *Groeit uw angst* (11 januari); *Waarom men ons haat* (artikel, 18 januari); *De blauwe stad* (18 januari); boekbespreking *Eerstelingetje*, door Marcel Van de Velde, mijn leerling aan de Belgische school in Amsterdam (18 januari); *Maria Magdalena* (Eerste hoofdstuk) (25 januari); *Partijdige Rechtspraak*

(artikel) (1 februari), *Vertrouwen* (1 februari); *Maria Magdalena* (Tweede hoofdstuk) (8 februari); *Borms gevangengenomen* (artikel) (15 februari); *Borms* (gedicht uit *de Noodhoorn*, 1916); *Maria Magdalena* (Derde hoofdstuk) (22 februari); *Ständchen*, vertaald uit Heinrich Rellstat (1799 – 1860) (1 maart); *Maria Magdalena* (Vierde hoofdstuk) (15 maart); *Sneeuwkllokjes* (22 maart); *Maria Magdalena* (Vijfde hoofdstuk) (29 maart); *Boomgewaai vol wind* (5 april); *Maria Magdalena* (Zesde hoofdstuk) (12 april); *Die mij rein verhief* (19 april); *Maria Magdalena* (Zevende hoofdstuk) (3 mei); *Licht me uw ziel tegen* (3 mei); *Hemels zoet* (10 mei); *Ruiterlied* (17 mei); *De klare maan omweeft de bomen* (24 mei); *Best geborgen* (24 mei); *Maria Magdalena* (Achtste Hoofdstuk) (31 mei); *Daar is zoveel leed gebeurd* (7 juni); *Zalig wie gebannen* (7 juni); *Maria Magdalena* (Negende Hoofdstuk) (14 juni); *Laat mistrouwen* (21 juni); *De loov'ren die vol droppen hingen* (21 juni); *Liedekens die geerne komen* (28 juni); *Maria Magdalena* (Tiende Hoofdstuk; Bussum 9 januari 1919) (28 juni); *Gulden Sporenlied* (5 juli); *Strijdlust* (artikel, 5 juli); *Geliefde, laat het grauw gewemel* (12 juli); *Met dank van melodij* (12 juli); *Met liederen ben ik opgestaan* (improvisatie gehouden op de kunstavond van het prachtig geslaagd Guldensporenfeest Den Haag 1919) (19 juli); *Een willende, een kunnende* (artikel over Fritz Van den Berghe) (19 juli); *Nu brengt de mei* (26 juli); *Uw ogen heb ik lief* (2 augustus); *Indien gij nemen moet* (2 augustus); *Het is een klare, schone gang* (9 augustus); *Over wolken, over wouden* (9 augustus); *Nu is de grauwe nacht voorbij* (16 augustus); *Trouw te zijn in rein vertrouwen* (16 augustus); *Buiten liefde leeft geen reinheid* (23 augustus); *Staan de blauwten boven de daken* (23 augustus); *Zang heb ik vernomen* (30 augustus); *De gouden muren van de nacht* (6 september); *Niet een stroom van schone klanken* (6 september); *Slaat met de daad* (13 september); *De rechte desannexatie* (aan Paul Hyman) (20 september); *De blauwvoet vliegt* (27 september); *Wat heb ik aan een kunst die vredig* (4 oktober); *Vooruit mijn volk* (4 oktober); *De Zaaier* (11 oktober); *Slaat alle banden stuk* (11 oktober); *Het recht van de zwakste* (artikel, 18 oktober); *Eén volk één naam* (25 oktober); *Het lied der activisten* (1 november); *Er ligt een staat te sterven* (8 november); *Heb ik in goed vertrouwen* (15 november); *De stralende gedachte* (15 november); *Helden* (22 november); *Hoezee, hulde aan de Vlaamsche Frontpartij* (29 november); *Heilige driften jagen* (6 december); *De mist die uit me regent* (6 december); *De grauwe hemel weigert licht* (20 december); *De wolken grijpen naar de grond* (20 december); *De dag wille ons ten dienste staan* (20 december); *Gij hebt mijn lied de luide straten* (27 december) en *Vreugd geboren uit verdriet* (27 december).

¹⁰ Bodenstein Helgard Dewald Johannes (Leeuwfontein district Rustenburg 31 juli 1881 - Hangklip Sandownbaai district Caledon 21 januari 1943) vertrekt op 18 december met het stoomschip *Kelbergen* naar Kaapstad om er zich stilaan in de politiek te mengen.

¹¹ Op 17 februari 1919 werden een aantal Gentse BWP-leden waaronder Cantré na een intern ‘proces’ uit de partij gezet.

¹² Deze bijeenkomsten gaven later inspiratie tot De Clercq's sleutelroman *Een wijnavond bij Dr. Aldegraaf*.

¹³ In Adinkerke zat o.m. ook activiste Roza De Guchtenaere. Zij was midden november 1918 zonder aanhoudingsbevel aangehouden en geïnterneerd. Naar getuigenis van Rachel De Clercq was de plaats slecht verlicht zodat De Guchtenaere, staande op een tafel een boek houdende onder een zeer zwakke lamp, voorlas voor volkswomen die geïnterneerd waren omdat ze ‘met den Duits hadden gelopen’. Pas op 27 januari verscheen De Guchtenaere voor een onderzoeksrechter. Op 18 april werd ze na een eigen verdediging door ‘de krijgsraad van het groot hoofdkwartier’ veroordeeld tot 15 jaar dwangarbeid. Zij had o.m. gesteld dat *een activist in boeien dapperder is dan de soldaten der Frontpartij*.

¹⁴ Van het volkswijsje: *Onder de groene bomen daar lag een Engels schip, de Fransen waren gekomen, ze waren niet beter dan ik*.

¹⁵ In dezelfde periode verschijnt een bundel houtsneden van Jozef Cantré *Er waren twee koningskinderen*.

Voorleesuurtje De Vlasgaard

De vertellers van De Vlasgaard in actie tijdens de voorstelling in Texture Kortrijk.

Applaus voor Jan Dhaluin die dit allemaal mogelijk heeft gemaakt.

Midzomermarkt

Egied Vandommele en Johan Seynhaeve, gelegenheidsduo tijdens de midzomermarkt.

Ons museum wordt herschapen in café Het Damberd.

IN HET GROTE BED.

Ligt een kindeke temet,
bij de schouders,
van zijn ouders,
in het grote, grote bed;
't wrijft zijn snoetje,
keert zijn kop;
steekt zijn voetje
uit en op;
moe van woelen,
komt zich schoren
op zijn handje, op zijn hielke,
en ze voelen
en ze horen
maar zijn adem meer, zijn zielke.
Ligt een kindeke temet,
bij zijn ouders in het bed;
ongescheiden
doen ze beiden
over 't kindeke een gebed.

***Gedichtendag 31 januari 2019, gedicht van René De Clercq (1877-1932)
gratis aangeboden door het René De Clercqgenootschap Deerlijk.***